

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere, O. Tief.

Sisu:

Rahvaesindajate vastutamatus — H. Martna. — Päranduseõiguse eelnõu arvustused — J. Jaakson. — V. Õigusteadlaste-päev Tartus 8. ja 9. aprillil 1926. a. — Vallakohtute reorganiseerimisest — J. Jans. — Riigikohtu tegelus. — Lisa: Riigikohtu otsused 1925. a. lk. 121—144.

Rahvaesindajate vastutamatus.

(Järg.)

Rahvaesindajate vastutamatus meie Põhiseaduse järele.

Meie Põhiseaduse § 48¹⁾ määrab, et rahvaesindajad on poliitiliste avalduste eest vastutamatud. Sellepärast püüame kõige pealt selgusele jõuda, mis on politika ja mis on poliitiline avaldus.

Politika on teatud tegevus ja ühtlasi õpetus sellest tegevusest — teadus. Politika teadusena meid praegusel korral ei huvita, sest selge on, et praktilist politikat silmas peetakse, kui jutt on rahvaesindajate poliitilistest avaldustest. Inimese loomus, tema füüsilised ja vaimlised tarvidused sun-

nivad teda omasugustega koos elama. Ja kuigi riik ainuke ja arvatavasti ka mitte viimane ega kõige täiuslikum ühiselu vormidest ei ole, on ta praegusel ajal kõige parem, mitmekülgsem ning tugevam seesugustest vormidest ja meie ajal normaalne inimeste kooselamise kuju, mille kaudu rahuldatakse suurem osa nendest tarvidustest, mis inimesi ühiselule sunnivad. Nende tarviduste täitmine sünnitab aga vastolusid üksikute huviringkondade vahel, mida lahendada püütakse võimu saavutamise, selle kindlustamise, hoidmise, jaotamise või laiendamise abil. See tegevus ongi praktiline politika. Kokku võttes võime ütelda, et politika on tegevus, mille sihiks on riigivõimu saavutamise püüdmine, selle hoidmine või muutmine¹⁾. Et siin on tegemist riigivõimuga, siis on selge, et igasugune poliitiline tegevus peab mingisuguses vahekorras olema riigiga ehk selle asutistega.

1) Põhiseaduse § 48. kõlab järgmiselt: „Riigikogu liige ei kanna mingisugust vastutust peale kodukorras ettenähtud poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus ja tema komisjonides.“ Kolmandal lugemisel võeti see paragrahv järgmisel kujul vastu: „Riigikogu liige ei kanna mingisugust vastutust peale selle, mis kodukorras ette nähtud, poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus ja tema komisjonides.“ Redaktsioonikomisjoni ettepanekul tehtud muudatused on redaktsiooni minu arvates halvemaks teinud, sest see võimaldab võõriti arusaamise, nagu oleksid kodukorras „poliitilised avaldused“ ette nähtud ja mitte vastutuse kandmise kord.

1) Politika mõiste määramisel olen aluseks võtnud Berolzheimeri ja Piloty artiklid, Handbuch der Politik, B. I.

Vastuvõetamatud paistavad olevat need politika mõiste määramised, kuhu on sisse võetud poliitilise tegevuse hindamise element eetilisest seisukohast, nagu näit. Stammler'i oma,¹⁾ sest see oleks vastolus sellega, mis harilikult politika all mõistetakse. „Meie leiame, et tegeliku politika käsitlemisel tõelikult reeglilik on põhimõtetest mittelugupidamine ja selle kõrval sage asjaolu, et põhimõtete puudus peidetakse silmakirjaks petlikkude kõrgemate sihtide taha. Ühelgi teisel inimliku tegevuse alal ei ole silmakirjalikkus suurel määral nõnda hoos ega kahjuks väga sagedasti ka nõnda tagajärjekas kui praktilise politika alal“ — ütleb prof. Piloty. Ka võimupüüdmist isiklikel motiividel, kas isikliku kasu, auahnuse või mõnel muul põhjusel, nimetatakse poliitiks, kuigi sealjuures võimupüüdja eesmärgiks pole heade sotsiaalolude saavutamine. Ei ole põhjust arvata, et Põhiseaduse kokkuseadmisel selle sõna harilikust mõttest kinni ei ole peetud. Kuid ka need politika mõiste määramised, kuhu sisse võetud hindamise element eetilisest seisukohast, ei eita auhaavavate avalduste tarvitamist poliitilise võitluse abinõuna, sest iseenesest ei ole võimatu hea ja kõrge sihi saavutamiseks moraalselt hukkamõistetavaid abinõusid kasutada.

Mis puutub abinõudesse, mille tarvitamist politikas lubatavaks peetakse, siis on sellest palju kirjutatud, et need abinõud peaksid rohkem kõlblusele vastavaks muutuma, kui nad senini on olnud. Kuid need manitsused on praktiline politika arvesse võtmata jätnud. Mittemoraalseid abinõusid on hukka mõistetud. Aru saades, et seda kõlblust, mis maksev on eraelus, maksivaks ei saa lunnistada ühiskondlikkude vahekordade kohta, on katset tehtud ühiskonna jaoks oma moraali süsteemi luua. Kuid minu teada ei ole tõestada püütudki,

1) „Politika on tegevus, mille sihiks on heade sotsiaalolude saavutamine“, kusjuures sotsiaalolude all tuleb mõista korraldatud vahekordi inimeste vahel (Lehrbuch der Rechtsphilosophie, lk. 331).

et moraalivastane politika ei ole politika. Ka see on politika, mida õpetab Machiavelli; Machiavelli on politika klassikuna isegi üldiselt tunnustatud. Senini on praktilist poliitikat hinnatud tema tagajärgede järele ja mitte nende abinõude järele, mida õigeks peetud sihtide saavutamiseks on tarvitatud. Ja abinõudeks valivad poliitikud niisugused, mis sihile viivad. Abinõudena ei ole mitte ainult praktikas tarvitatud valet ja igusugust vägivalda kuni tapmisteni, vaid on ka teoreetikuid, kes õpetavad, kuidas neid abinõusid tuleb tarvitada, kuidas nende abinõude tarvitamine viib eesmärgile. Näitena võtame mõned kohad Machiavelli „Vürst'ist“: „Kes krooni seadusevastaselt ja vägivaldselt oma kätte kisub, peab kõik julmuse korruga ära tegema, et tal mitte tarvis ei oleks igapäev sellega uuesti alata; siis aga juhust tarvitama, et meeli heategudega jälle lepitada... Mõõdapääsemata on, et mees, kes tahab ainult moraalselt teotseda paljude teiste seas, kes mitte nõnda ei talita, varem või hiljem peab hukkuma... Meie aja kogemused õpetavad, et võimsaks on saanud ainult need vürstid, kes truudust ja ustavust kergelt võtsid ja oskasid teisi tüssata ning petta, ja et nendel, kes ausalt oma lubamisi pidasid, lõpuks halvasti läks... Nõnda peab vürst oskama inimese ning ühtlasi kiskja looma osa mängida... Tark vürst ei tohi oma lubamist kunagi pidada, kui see temale kahjulik on, või kui olukord, mille puhul ta lubaduse andis, on muutunud... Tal ei puudu ka kunagi ettekääne, millega sõnamurdmist kaunistada... Ta peab pärituult purjetama, kuid, niikaua kui see iganes võimalik, headuse teelt mitte täielikult kõrvale kalduma; alles siis peab ta kõhklemata kuritegusid toime panema, kui seda nõuab viimane häda“.¹⁾

Nõnda ei saa tõendada, et laim ja teotused pole mõeldavad poliitilise võitlusabinõuna. Ajaloost võiksime palju näiteid tuua selle abinõu tarvitamise kohta. Laim

1) Tsiteeritud H. Floorke saksakeelse väljaande järele.

ja teotused on isegi ühed ilmsüütumaist abinõudest, mida politika ajalugu tunneb. See ei ole ainuke ala, kus tõde tagasi peab astuma, kui üldsuse huvid seda nõuavad, või nende huvid, kelle käes on võim. Ma ei taha sellega aga kuidagiviisi ütelda, et need asjaolud rahvaesindajate vastutamatus tarvilikuks teevad. Nende asjaolude selgitamine on aga tähtis „politika“ mõiste selgitamisel, ilma milleta on vastutamatus ulatus meie Põhiseaduse järele võimata. Sellepärast pean rõhutama, et politika kui tegevuse mõiste iseenesest mahutab enesesse poliitilisi auhaavamisi ja et mitte ei saa tõendada, nagu oleks näit. laim ja politika vastandid.

Politiilise avalduse mõiste on õieti järeldus politika mõiste määramisest. Poliitiline avaldus on osa politikast, s. o. riigivõimu peale sihitud tegevusest. Võib ka ütelda, et poliitiline avaldus on poliitilise sihiga avaldus.

Tuleb rõhutada, et poliitiliste avalduste motiivideks, nagu poliitilises tegevuses üldse, ei ole mitte alati ühiskonna huvid, vaid sagedasti ka isiklikud huvid. Iseneesest ei olene aga politika headus või halbuse sellest, kas tema tõukejõuks on ühiskondlikud või isiklikud motiivid, sest nagu ühiskondlikel motiividel tehtud politika ühiskonna seisukohalt vaadatuna hea ja halb võib olla, nii võib seda ka isiklikel motiividel tehtud politika olla.

Kokku võttes peame üttelema, et politika on teatud sihiga tegevus, et see tegevus võib iseenesest väga mitmesugune olla — kõrgeastmelisest kuni kuritegevuseni — ja et politika ajalugu arvesse võttes mitte ei või tõendada, et isiku seisukohast mittemoraalne tegevus ei või olla politika.

Meie Põhiseaduse juurde tagasi pöördudes peame otsusele jõudma, et Asutava Kogu Põhiseaduse-komisjon ja tema aruandja ekslikule seisukohale on asunud, nagu oleks politika ja laim iseenesest vastolus, nagu ei sünniks nad kuidagi ühte. Sest

komisjoni aruandja A. Anderkopp ütleb Põhiseaduse § 48. teise lugemise puhul¹⁾ järgmist: „Nagu kõikidel teada, oli parlamendiliikmete kohta Vene Riigivolikogus küsimus: kas võib parlamendiliiget vastutusele võtta laimamise eest, mis ta Riigivolikogus on toime pannud? See küsimus on ka meil põhjust annud, mispärast meie siin kitsendusi tegime, et vastutusele poliitiliste kõnede eest võtta ei saa. Kuid kui keegi Riigivolikogu kantslist omale lubab teist laimata, teotada, et sellele ka kohtulik vastutus peaks järgnema... Põhiseaduse-komisjoni enamus asus sellele seisukohale“.

Põhiseaduse-komisjon oli arvamisel, et rahvaesindajate vastutamatus tuleb piirata isikute huvides, kelle au rahvaesindajad Riigikogus haavavad. Selle küsimuse lahendamist ei ole mitte ainult Venemaal otsitud, vaid ka mujal. Kuid senini ei ole rahuldavat lahendust leitud. Ka see viis, kuidas Asutava Kogu Põhiseaduse-komisjon seda küsimust tahtis lahendada, on ebaõnnestunud, sest kõrvale jättes küsimust, kas on tarvilik ja otstarbekohane rahvaesindajaid üldse laimu ja teotuse eest vastutusele võtta, peab otsusele jõudma, et Põhiseaduse § 48-dat võimatu on nõnda seletada, et Riigikogu liige on laimuse eest Riigikogu kõnetoolilt või Riigikogu komisjonis igal juhul kohtulikult vastutav. Poliitiline laim on siiski poliitiline avaldus. Sellepärast ei saa meil Riigikogu liiget vastutusele võtta poliitilise auhaavamise eest. Teissugusele seisukohale asudes satuksime paratamata vastollu.

Et aga Asutava Kogu Põhiseaduse-komisjon midagi muud tahtis, on selge, et teatud vastolu on Põhiseaduse § 48. teksti ja Põhiseaduse-komisjoni motiivide vahel, s. o. § 48. teksti mõte alusel ei saa komisjoni motiivid maksvusele pääseda. Tekib küsimus, kuidas siin seaduse seletamisel talitada: kas peab seaduse teksti nõnda seletama, nagu Põhiseaduse-komisjon ja tema aruandja sellest aru sai või mitte?

1) Asutava Kogu prot. nr. 138, 8. juun. 1920. a.

Selle küsimise peale võib ainult eitava vastuse anda järgmistel põhjustel.

Põhiseaduse-komisjoni motiivid § 48. kohta kandis aruandja ette eelnõu arutamise teisel lugemisel. Esimesel ega kolmandal lugemisel nendest ei räägitud. Ja et Põhiseaduse eelnõu komisjoni poolt Asutavale Kogule ilma seletuskirjata esitati — Asutava Kogu kodukord seletuskirja esitamist eelnõude juurde ei nõudnud —, siis on täiesti võimalik, et Põhiseaduse § 48. kolmandal lugemisel hoopis teissuguse enamusega vastu võeti kui teisel lugemisel, s. o. et kolmandal lugemisel olid paragrahvi poolt hääletajatel komisjoni motiivid tundmatud. Ja ka see on iseenesest võimalik, et need, kellel komisjoni motiivid teada olid, hoopis teissugustel motiividel kui komisjon viimase poolt väljatöötatud redaktsiooni poolt hääletasid, sest motiive endid ei hääletata. Sellest peab järeldama, et motiividel võib seaduse seletamisel ainult teise järgu tähendus olla. See seisukoht on õigusteaduses üldiselt tunnustatud. „Seadusest peab aru saama seaduse enese järele, sest et ainult tema on rahvale ja riigi organitele kohustav, aga mitte need arutused, mis tema eel käisid ja mis teda põhjendavad“ — ütleb prof. Challandes¹⁾. Prof. Wach ütleb, et materjalid selgitavad seaduse mõttekäiku, milles ka väga mitmesugused eksitused võivad olla, nõnda et seaduse tõelik sisu neile isegi varjatuks võib jääda²⁾. Siin on just niisuguse juhtumisega tegemist, kus seaduse mõtte tema kokkuseadajatele selgusetuks on jäänud. Prof. Taranovski ütleb: „Kui seaduse mõtte ei selgu tema enese sisust, on täiesti otstarbekohane tema kokkuseadmise ajaloo poole pöörduda ja temast järelejäänud seadusandlikust materjalist näpunäiteid otsida“³⁾. E. Maddison talitab

ümberpöörduvalt: ta asub kohe materjalide juurde ja seletab nende põhjal seaduse sisu, arvesse võtmata jättes, et materjalid ja seaduse sisu pole kokkukõlas. Põhiseaduse-komisjoni üldnimetatud motiive ei saa Põhiseaduse § 48. seletamisel üldse arvesse võtta sellepärast, et selle paragrahvi sisu on iseenesest selge, kuna motiivid pole paragrahvi sisuga kokkukõlas. Kui me Põhiseaduse-komisjoni motiive arvesse tahaksime võtta, peaksime seaduse sisu muutma.

Et aga ka võimalikud on auhaavamised ilma poliitilise sihita, s. o. puht-isiklikud auhaavamised, siis kannab rahvaesindaja meie juures nende eest teatud tingimustel vastutust. Sellepärast ei ole õige E. Maddison'i arvamine („Päevaleht“ nr. 310, 1924. a.), et sõnale „poliitiliste“ ei jää Põhiseaduse § 48-das mõtet, kui rahvaesindajad üldises korras laimu ja teotuse eest ei vastutaks.

Kokku võttes võib ütelda: Põhiseaduse § 48. ei võimalda Riigikogu liikmete vastutuselevõtmist poliitilise eesmärgiga tehtud avalduste eest Riigikogus või tema komisjonides. See paragrahv annab rahvaesindajatele õiguse vastutust kartmata igasuguseid poliitilise eesmärgiga avaldusi teha, kuigi nende avalduste tegemine tema kohustetäitmisel tarvilik ei olnud. Poliitilisi avaldusi tehes teostab rahvaesindaja mitte enam eeldatavat, vaid Põhiseaduse § 48-das väljendatud õigust. Sellepärast ei saa rahvaesindaja poolt Riigikogus või tema komisjonis tehtud poliitilise eesmärgiga avaldus karistatav süüstegu olla. Missugustel motiividel sealjuures rahvaesindaja oma avaldused teeb, kas isiklikudel või ühiskonna huvisid silmas pidades, ei ole kõnealuse küsimuse otsustamisel tähtis¹⁾, niisama kui see näit. täh-

1) Шалландъ, Имуннитетъ Народныхъ представителей, Юрьевъ, 1911/1913, II, lk. 418.

2) Tsiteeritud Challandes'i nimetatud töö järele, II, lk. 419.

3) Энциклопедія права, 1923, lk. 202.

1) Huvitava näitena võib selles asjas tuua ühe Riigikogu juhatusete 1924. a. kommunistide poolt esitatud arupärimis-ettepaneku, millele aga Riigikogu juhatus haavavate ütluste pärast käiku ei annud. Selles arupärimis-ettepanekus räägitakse muu seas: „Reinkub-

tis ei ole, kas ülem oma alamale seaduslikus korras noomitust tehes mõnel isiklikul motiivil seda heameelega teeb või seda piinlikku ülesannet täites ametnikuga kaasa tunneb või lõpuks selle juures ükskõikseks jääb. Motiivid saavad tähtsaks siis, kui rahvaesindaja seaduse poolt tõmmatud piiridest, s. o. poliitilise avalduse piiridest, ja ühtlasi ka tema eeldatavate õiguste teostamise piiridest välja astub ja mittelepoliitilise avalduse teeb, milles süüsteo tunnismärgid sisalduvad. Ekslik on arvamine (v. E. Maddison, „Päevaleht“ nr. 310, 1924. a.), et rahvaesindajat nendegi eest harilikus korras vastutusele saab võtta, kui nad rahvaesindaja poolt kohuste täitmisel või nende puhul on tehtud. Nende suhtes tuleb nimelt seda arvesse võtta, et rahvaesindaja ametialane tegevus on avalik-õiguslikku iseloomu ja et nende kohta maksivad on põhimõtted, millest eespool jutt oli.

Esimese pilgu peale võib paista, et rahvaesindajate vastutamatus on Põhiseadust nõnda seletades soovimata suur. Isegi kurihtlik poliitiline laim karistamata!

Vastutamatus, mis kindlaks määratud meie Põhiseaduses, on laiem sellest, mida rahvaesindajad Challandes'i arvates ilma eriliste seadusemäärusteta, s. o. üldiste

Jast ja tema kaaslasti stüldistatavat fašistliku riigipöörde ettevalmistamises... Teadupärast seisab tõelik Eesti fašistide organisatsioon koos hoopis enam tuntud meestest. Valitsusele ja ta politseile ei või mitte teadmata olla, et tagurlisemad ringkonnad, kellele avalikkudeks hääleteks on ajaleht... ja iseäranis... ammu juba fašistlikku riigipöört ette valmistavad. Tõelik fašistide peastaap seisab koos... (nell üldiselt tuntud nime)... jne. Kindral X on lüük-salkade peaorganisaatoriks, mida korraldatakse... nime all, kuid mis parajal silmapilgul peavad peale tungima praegusele korrale ja töörahvale. Seda fašistide organisatsiooni ei ole seni keegi seganud riigipöörde ettevalmistamises...“ Et siin poliitilise avaldusega tegemist, on see karistamata — vaatamata motiivide peale, missugustel see avaldus tehtud. Seda avaldust ei teeks karistatavaks ka see, kui tõestatud oleks, et arupärijad teadvalt ebatõtt räägivad ja sel teel meeleldi arupärimises nimetatud isikute poliitilist mõju vähendada püüavad.

põhimõtete alusel, omavad, sest meie Põhiseaduse järele on vastutamatuses kaetud poliitilise sihiga laim, kuigi see on kurihtlik, üleskutse revolutsioonile, poliitilisele mässule, poliitilisele tapmisele jne. Kuid vastutamatus ulatus on meil siiski kitsam kui see, mida seadusandlike kogude liikmed Seidler'i õpetuse järele juba üldiste põhimõtete alusel omavad, ilma et seda tarvis oleks konstitutsioonis võt mõnes teises seaduses fikseerida. Ja vastutamatus on meil kitsam, kui see ajalooliselt peaaegu terve ilma konstitutsioonilistes riikides välja kujunenud, ilma et nendes riikides sellest instituudist loobumise peale tõsiselt mõeldaks.

Rahvaesindajate vastutamatus teistes riikides.

Peaaegu kõik konstitutsioonilised riigid tunnustavad rahvaesindajate täielikku vastutamatus. Täielikku vastutamatus kindlustavaid määrusi võib nende redaktsiooni poolest kahte liiki jagada. Ühed on kokku seatud Inglise eeskujul. Nendes on öeldud, et seadusandliku koja liiga sõnavabaduse kurjasti tarvitamise eest vastutust kannab selle koja ees, kelle liige ta on. Sarnase sisuga määrused on maksivad peale Inglismaa¹⁾ järgmistes riikides: Austrias (1920. a. Põhisead. art. 57, 58, 96), Iirimaal (1922. a. Põhis. art. 18), Jaapanis (1889. a. Põhis. art. 52), Lõunaslaavias (1921. a. Põhis. art. 87), P. A. Ühendriikides (1787./1920. a. Põhisead. art. I, jaotus 6. p. 1), Saksamaal (1919. a. Põhisead. art. 36 ja Kriminaalseadustiku § 11), Tšehhoslovakkias (1920. a. Põhisead. art. 23) ja mujal. Teise liiki kuulusid need riigid, kes määravad, et rahvaesindaja ei kannab üldse mingisugust vastu-

1) 1689. a. Bill of Right, art. 9: „sõna-, debatte- ja teotsemisvabadus parlamendis ei või põhjust anda vastutuselevõtmiseks või üldse arutusteks mõnes teises kohtuasutises või kuskil mujal peale parlamendi enese.“

tust sõnade eest seadusandliku koja kõne-
toolilt. Siia kuuluvad: Argentiina (1860. a.
Põhis. art. 60), Belgia (1831. a. Põhis.
art. 44)¹⁾, Brasiilia (1891. a. Põhis. art. 19),
Hispaania (1876. a. Põhis. art. 46), Hollandi
(1887. a. Põhis. art. 97), Itaalia (1848. a.
Põhis. art. 51), Prantsusmaa (1875. a. Põ-
hisead. art. 13), Rumeenia (1923. a. Põhis.
art. 54) ja teised.

Neid väheseid riike, kes rahvaesindajate
vastutamatust piiravad, võib jällegi kahte
liiki jagada. Ühte liiki kuuluvad need riigid,
kus rahvaesindajate vastutuselevõtmiseks
rahvaesinduse luba tarvis on. Nende
riikide hulka peame arvama Soome, Rootsi,
Taani ja Bulgaaria. Kuna aga Soomes ja
Rootsis selle loa andmiseks otsuse tegemisel
väga suur kvalifitseeritud enamus tarvilik
on, ja nimelt Soomes $\frac{5}{6}$ koosolijaist²⁾
ja Rootsis $\frac{5}{7}$ hääletajaist³⁾, siis võib öelda,
et nendes maades rahvaesindajad tegelikult
täiesti vastutamatud on. Nõnda jääb siia
liiki järele õieti ainult Taani ja Bulgaaria.

Teise riikide liiki, kes rahvaesindajate
vastutamatust piiravad, kuuluvad need riigid,
kes mõnesuguste, harilikult auhaavavate
süüstegude eest vastutusele võtmist
võimaldavad. Siia kuulusid enne 1871. a.
paljud Saksa osariigid. Nimetatud aastal
võeti aga pärast pikki vaidlusi Kriminaal-
seadustikku määrus, millega rahvaesindajale
täielik vastutamatus kogu Saksamaal maksuma
pandi. Siia liiki kuuluvad ka mõned Šveitsi
kantonid. Kuid ka Šveitsis on kavatsus
sellekohase määruse paigutamiseks Krimi-
naalseadustikku täielikku rahvaesindajate
vastutamatust kõigis kantonites ühtlaselt
maksma panna.

Sama vastutamatuse piiramise süsteemi
on eneste juures maksuma pannud ka Latvia

1) Siia liiki kuuluvaile riikidele on Belgia kon-
stitutsiooni art. 44 otsekoheselt või kaudselt eeskujuks
olnud, mis järgmiselt kõlab: „Kedagi ühe või teise
koja liikmeist ei või uurimise alla ega vastutusele
võtta arvamiste või hääletamise eest tema kohuste
täitmisel“.

2) Eduskonna kodukorra art. 11 ja 48.

3) Rootsi valitsemiskorra art. 110.

(1922. a. Põhiseaduse art. 28) ja Leedu
(1922. a. Põhisead. art. 37)¹⁾.

Selle süsteemi kohta ütleb Challandes:
„Süüstegude kogu, mis privileegiumi mõju
alt välja arvatakse, on kaunis mitmekesine.
Ja tõesti on kaunis raske leida mõnd objek-
tiivset eraldavat printsiipi. Uuemad konsti-
tutsioonid teevad erandeid peaaesjalikult era-
isikute suhtes avaldatud auhaavamiste
kohta.

Pärast seda, mis me eespool ütlesime
immuniteedi põhjendamise puhul meie ajal,
võib vaevalt kahtlust olla selles, et säärane
immuniteedi piiramine põhjeneb selle insti-
tuudi sisu valesti mõistmisel. Parlamendi
kõnetoolilt tehtavil auhaavamisel on kau-
gelt suuremal osal juhtumustel poliitiline
alus. Puht-isiklikke, eravahekordadel põh-
jenevaid arveid seal kunagi ei õiendata. Selle-
pärast ei ole nende asjade kohtute otsus-
tada jätmise niisama hädahohtu kui kõikide
teistegi rahvaesindajate sõnaliste deliktide
kohtute jurisdiktsiooni alla andmine. Iga-
tahes ei või seesugust süsteemi de lege
ferenda mitte soovitada²⁾.“

Challandes'i arvates on asjaolu, et era-
isikud rahvaesindajate poolt parlamendis toi-
mesaadetud laimu, teotamise, haavamise jne.
vastu kaitseta jäävad, immuniteedi vastaste
kõige suuremaks trumbiks. Eraisikute huvid
annavad rikkaliku materjali kaunis ülespu-
hutud frascoloogiale, mille sisu õieti selles
seisab, et üldse mitte hea ei ole laimata ja
keelt peksta³⁾).

Ka meie juures on nimetatud põhjusel
katsutud rahvaesindajate vastutamatust pii-
rata, nagu see komisjoni aruandja sõnadest
Asutavas Kogus selgub. Mingisuguseid
tähtsaid riiklikke huviseid, mis säärast vastu-

1) Konstitutsioonide tekstide tsiteerimisel olen
tarvitanud järgmisi väljaandeid: Дурденевский, Пос-
левоенные конституции Запада, Ленинград 1924;
Шалландъ, main. t88, II, lisa; Современный консти-
туции под ред. В. М. Гессена и Б. Э. Польде,
СПБ. 1907.

2) Main. t88, II, lk. 202.

3) Main. t88, II, lk. 62.

tamatuse piiramist nõuavad, ei ole ka meil nimetatud. Tähelepanu väärib asjaolu, et komisjon ei kartnud üleskutseid revolutsioonile, tapmistele jne., vaid rõhutas ainult laimuhädahoitu.

Vastutamatus-e-instituudi tarvilikkuse põhjused.

Vastutamatus-e-instituudi tekkimisest ja selle tarvilikkusest kirjutab Challandes¹⁾ järgmist, mis on ka meie olukordades tähelepanuväärt.

„Immuniteedi ajalooliseks aluseks on usaldamatus kohtuvõimu erapooletuse ja sõltumatuse vastu. Vastutamatus tekkis nagu seinaks, mille ülesandeks oli parlamenti valitsuse ja kohtute pealetungi vastu kaitsta. Seesama iseloom on immuniteedile siamaani jäänud. Iseenesest mõista ei ole juttu kohtutegelaste kahtlustamisest isikliku ja sisetunde vastu talitamisest. Meie aja õiguslikus riigis seisab kohus harilikult nii kõrgel, et säärased kahtlused on võimatud. Kuid üks asi on võimaluse puudumine kohut ära osta ja teine — teatud parteilikkuse ja erapoolikkuse võimalus poliitilistel motiividel.

Ka siis, kui oletada, et administratsioon ennast sugugi õiguse-mõistmisse ei sega, kahtlustatakse kahtunikke ikkagi erapoolikkuses ja parteilikkuses. Mitte üheski kontinendi riigis ei seisa kohus nii kättesaadamata kõrgel, et iga tema otsus igasugustest kahtlustustest kõrgemal seisaks²⁾. Igal pool seisab magistratuur lähedal ühele või teisele poliitilisele rühmale; igal pool on võimalik eeldus, et tema poliitilises küsimuses nii absoluutselt erapooletuks ei jäänud, nagu kõikide teiste asjade otsustamisel. Saksa maal on v. Bar'i arvates üldiselt märgata, et kohtunikud tunnevad teatavat sümpaatiat ametnikkude vastu, kuna neil aga rah-

vaesindajate vastu, viimaste poliitiliste vaadete järele, tahtmatult antipaatiatunne võib tekkida.“

„Süüdistused laimus ja teotamised võiksid väga kergesti poliitilise võitluse abinõuks muutuda. Iga paljastus, iga mõtlemata sõna annab võimaluse vastutuselevõtmise teel rahvaesindajat tema kohustetäitmiselt ära kiskuda.“

Edasi seletab Challandes, et teatud erapoolikkuse võimalus poliitilistes küsimustes põhjuseks on, miks teatud asju, mis oma sisu poolest kohtu otsustada peaksid olema, siiski kohtute kätte ei taheta usaldada. Nõnda ei anna meie aja riigid välja poliitilisi kurjategijaid. Riigid kindlustavad seda liiki seaduserikkujale pigemini karistamatuse, kui et neid kättesaadavaks teha kohtuile, kelle erapooletuses täiesti kindlad ei ole.

Kõige teravamalt avalduks aga see erapoolikkus poliitilise iseloomuga sõnaliste deliktide otsustamisel. Kohtuotsused nende suhtes ei oleks seltskonna silmis kunagi küllaldaselt autoriteetsed. Nende peale vaadatakse alati kui kättemaksu, antipaatiat jne. avalduste peale teatud poliitiliste voolude vastu, aga mitte kui õigusemõistmise aktide peale. Selle tõttu aina kasvaks antagonism mitmesuguste poliitiliste jõudude vahel. See antagonism on aga igal pool olemas, nii dualistlikes kui parlamentaarsetes riikides.

Ei tule arvesse võtta mitte ainult võitlust parlamendi ja valitsuse vahel, vaid ka üksikute erakondade vahel. Kogemused näitavad, et poliitilises võitluses ei valita abinõusid, kui see võitlus kirglikuks läheb. Prantsuse konvent on tõenduseks sellele, kuhu parteidevahelised tülid võivad viia. Üks esimestest abinõudest, mis revolutsiooniline enamik sel ajal tarvitusele võttis, oli rahvaesindajate eesõiguste tühistamine ettekäände all, et need on vastolus kodanikkude ühetaosuse printsiibiga. Selle määruse tagajärgi ei ole

1) Main. t88, II, lk. 58 jj.

2) Н. И. Лазаревский тtleb (Русское государственное право, т. I, СПб. 1913., lk. 513): „mõjuavaldamine kohtute peale valitsuse poolt on võimalik peaaegu kõigis maades“.

siamaani Prantsusmaal unustatud ja nad on hirmutavaks hoiatuseks igasuguste katsete vastu immuniteeti vähendada või kaotada. Nõnda siis ei kaitse vastutamatus mitte ainult rahvaesindust temast väljaspool seisvate jõudude vastu, vaid see on ka abinõuks parlamendi vähemust kaitsta enamuse despotismi ning vägivalda eest. Selles seisab sisulikult immuniteedi sotsiaalpoliitiline tähendus¹⁾.

Immuniteedi sotsiaalpoliitiline tähtsus kaalub tema eitavad küljed üles.

„Et immuniteedil on eitavad küljed, et emaga võib juhtumisi väga raskeid seadu-

serikkumisi katta, selles ei ole ega võigi kahtlust olla“ — ütleb Challandes¹⁾. „Kuid poliitiliste jõudude praeguste vahekordade juures, vähemalt suuremas osas riikides, on möödapääsemata see pahe, mis kompenseeritakse immuniteedi heade külgedega. Seda õpetavad kõikide konstitutsioonilise valitsemiskorruga maade kogemused.“

Kõik nimetatud immuniteedi tarvilikkuse põhjused on maksvad ka meil. Meie ei ela mitte niisugustes isearalistes oludes, et rahvaesindajate immuniteet üldse ja vastutamatus eriti oleks üleliigne.

Hans Martna.

Pärandusõiguse eelnõu arvustused.

(Järg.)

Hr. P. kolmas tees kõlab: Mitmed eelnõusse ülesvõetud pärimisõiguse institutsioonid on meie oludes üleliigsed, on meie oludele võõraks jäänud ega ole neid tarvis alale jätta.

Teesi põhjenduseks toob hr. P. järgmist ette:

Hr. P. leiab, et eelnõusse olla asjata ülesvõetud palju seesuguseid õigusinstituutisi, mis meie oludes ei või olla eluvõimelised. Kõik need institutsioonid tulla välja heita, see olla seaduse lihtsustamise mõttes hädapärast tarvilik.

Hr. P. näib arvamisel olevat või vähemalt püüab ta arvamist tekkitada teiste juures, et pärimisõiguse instituutide rohkus on eelnõuks suurem kui kusagil teises koodeksis. Vaevalt olla kusagil teises koodeksis veel mõni pärimisõiguse instituut leida, mis ei oleks eelnõusse ülesvõtmist leidnud, hüüab iseteadvalt hr. P. Hr. P-ga kirjutusest jääb mulje, nagu oleksid eelnõu kokkuseadjad endile eriliseks ülesan-

deks teinud kõigist maailma koodeksitest rumalast peast kõik institutsioonid eelnõusse kokku kraapida, hoolimata sellest, kas need institutsioonid meie oludes tarvilised ja eluvõimelised on või mitte. Hr. P-ga väited on aga koguni ekslikud. Nagu eelnõu eessõnas tähendatud, on eelnõu aluseks võetud Balti koodeks. Viimasest on võimalikult kinni peetud ja parandusi tehtud ainult seal, kus Balti koodeks on puudulik või kus ta määrused ei vasta enam praeguse aja nõuetele. Iga parandus peab seega olema põhjendatud. Sellest juhtnõoris on eelnõu kokkuseadjad kinni pidanud ka õiguslikkude instituutide valiku suhtes. Eelnõusse on üles võetud peaaesjalikult Balti koodeksi institutsioonid. Nendest viimastest on aga küll mitmed institutsioonid välja jäetud; välja on jäetud kõik need institutsioonid, mis ei ole kooskõlas meie põhiseaduses maksmapandud põhimõtetega (adelige Güterfamilienfideicommissen, Erbverbrüderungen jne.) või mis eelnõu kokkuseadjatele paistsid olevat üleaarused (Erbschaftsfideikommissen,

1) Шалландъ, main. t., II, lk. 61.

1) Main. tõõ, II, lk. 65.

Einkindschaftsverträge jne.). Juurevõetud on peajasjalikult ainult järelepärija instituut. Kuid seegi instituut ei ole Balti koodeksile täiesti võõras, sest temale vastavad Balti koodeksis Rooma õiguse Erbschaftsfideikommiss (§§ 2317—2347) ja Balti koodeksi § 2149 ettenähtud Rooma õiguse üksikud substituutsiooni liigid (substitutio pupillaris ja substitutio quasipupillaris), mis eelnõust on välja jäetud. Eelnõu instituutide arv on igatahes väiksem kui Balti koodeksi oma. Väljamaa uuemates, samuti ka vanemates koodeksites on terve rida instituute, mida eelnõu ei ole tarviliseks arvanud üle võtta. Nii näit. on Šveitsi koodeksis, mida hr. P. eeskujuliseks loeb, olemas järgmised instituudid, mis meie eelnõus puuduvad: amtliche Liquidation der Erbschaft (§ 593), concursamtliche Liquidation d. Erbschaft (§ 597), Nachvermächtnis (§ 488), Erbengemeinschaft (§ 602), Ertragsgemeinschaft (§ 622), Erbschaftsverwaltung (§ 490), amtliche Verwaltung des Anteils des Verschwundenen (§ 548), Herabsetzungsklage (§ 522), Erbengült (§ 624) ja muud. Ka Saksa koodeksis on mitmed instituudid, mis eelnõus puuduvad. Seepärast on hr. P-ga väide: „vaevalt on kusagil teises koodeksis veel mõni pärimisõiguse instituut leida, mis mitte eelnõusse üles ei oleks võetud“, täiesti tuulest võetud. Minul on arusaamata, kuidas arvustaja, kes tahab, et teda ikkagi peaks tõsiselt võtma, sarnaste täiesti põhjendamata ebaõigete väidetega julgeb opereerida. Mis instituutide rohkusse puutub, siis on raske siin kindlate arvudega esineda, kuid minu kokkuvõtte järele on pärimisõiguse instituutide arv eelnõus igatahes väiksem kui Balti koodeksis, samuti ka väiksem kui Saksa koodeksis ning märksa väiksem kui Šveitsi koodeksis. Šveitsi koodeksis on instituutide arv iseäranis rohke, sest Šveitsi koodeksis on punase niidina läbiviidud see põhimõte, et kodanikule tuleb tsiviilõiguslikes küsimustes anda võimalikult lai tegevusvabadus. Pealeselle tuleb arvesse võtta, et tsiviilõiguse arenemine Šveitsis sündis

igas kantonis rohkem või vähem iseseisvalt ning seepärast, kui asuti ühise üleriikliku Šveitsi koodeksi kokkuseadmisele siis oldi sunnitud sinna üles võtma ka palju niisugused instituute, mis olid väljakujunenud ainult mõnes üksikus kantonis. Seepärast, kui hr. P. üheks suuremaks eelnõu puuduseks loeb tema instituutide rohkust ja soovitab seejuures üle võtta Šveitsi koodeksit, siis peitub selles otsekohene vastolu: hr. P-ga nõu järele käies, satuksime just vihma käest räästa alla, sest ühes Šveitsi koodeksiga võtaksime üle terve rea sarnaseid, ainult üksikuis Šveitsi kantonites välja kujunenud instituute, millel meil ei oleks ühtki pinda ning millede järele meil ka ei oleks ühtki tarvidust.

Üksikute instituutide juure üle minnes, leiab hr. P., et eelnõust tuleks välja heita järgmised instituudid: hereditas ja cens ning sellega ühenduses transmissio hereditatis ja jus accrescendi; edasi donatio mortis causa ja cessio hereditatis; siis veel vastastikused testamendid, pärimine lepingu järele ja pärandusest loobumine enne pärandaja surma.

Kõigepealt pean tähendama, et mina isiklikult kahe üleval tähendatud instituudi ja nimelt donatio mortis causa ja cessio hereditatis väljajätmise vastu ei vaidle, kõige teiste hr. P-ga poolt ülesloetud instituutide väljaheitmist loen mina aga mitte otstarbekohaseks ja seepärast mittesoovitavaks.

Donatio mortis causa ja cessio hereditatis on küll väga vanad pärandusõiguse instituudid. Nad on välja kujunenud juba vanas Rooma õiguses ja sealt üle võetud enamiste kõigisse tuttavamatesse meie aja tsiviilkoodeksitesse. Hr. P. arvab, et ei Šveitsi koodeks, ei ka Code civil ei tundvat donatio mortis causa. See ei vasta aga tõele. Mõlematele koodeksitele on see instituut tuttav. Prantsuse koodeksis on terve rida paragrahve, mis räägivad kingitustest, mis on tehtud kinkija surma korraks teise abikaasa, tulevaste laste ja teiste lähemate sugulaste kasuks (§§ 1048—1074, 1081—1090).

Šveitsi koodeks ei räägi küll mitte pärandusõiguse osas kingitusest surma korraks, kuid selle eest on seal olemas nõudeõiguse osas (Obligationenrecht) § 245, mis ei jäta ühtki kahtlust selles, et kingitused surma korraks ka Šveitsi õiguses lubatud on.

Päranduse võõrandamise (cessio hereditatis) kohta seletab hr. P., et ka seda instituti Šveitsi koodeks üldse ei tundvat, kuna Prantsuse koodeks teda ainult piiratud viisil pärijate eneste vahel tundvat. Ka see hr. P-ga seletus ei vasta tõele. Šveitsi koodeksi § 635 järele on pärijatel lubatud igasugused lepingud pärandusosade edasiandmise kohta nii oma kaaspärijatele, kui ka kolmandatele isikutele, kusjuures kolmandate isikute suhtes on tehtud ainult see kitsendus, et neil ei ole õigust päranduse jagamisel kaastegevad olla (haben kein Recht auf Mitwirkung bei der Teilung), vaid võivad nõuda ainult seda osa pärandusest, mis jagamisel selle pärija heaks langeb, kelle osa nad omandasid. Prantsuse koodeksi §§ 1696—1701 järele on päranduse võõrandamine võimalik mitte üksnes kaaspärijatele (nagu hr. P. arvab), vaid ka kolmandatele isikutele. Edasi arvab hr. P., et kingitused surma korraks ka Saksa õiguses „kadumas“ olla. Mis hra. P. selle all mõistab, seda mina ei tea. Nähtavasti tahab ta siin teataval viisil prohveti osa oma peale võtta ja ütelda, et tulevase Saksa koodeksi kokkuseadjad seda instituti enam üles ei võta. Mis tulevase Saksa koodeksi kokkuseadjad ükskord, võib olla kauges tulevikus, tegema saavad, seda mina ei tea, võin ainult konstateerida, et praeguses Saksa koodeksis mõlemad instituudid sees on (§§ 2301, 2371—2385).

Kuid selle peale vaatamata, et mõlemad eeltähendatud instituudid väga vanad on ja peaaegu kusagil tuttavamas tsiviilkoodeksis ei puudu, peame siiski tunnistama, et meie juures iseäralist tarvidust nende järele ei ole. Nad tulevad meil tegelikus elus väga vähe ette; seda otstarvet aga, mida nende

läbi kätte saame, võime väga hästi kätte saada ka teista instituutide läbi. Seepärast leian, et ilma raskusteta mõlemad instituudid meie koodeksist võivad välja jääda, kuid pean juurde lisama, et ka nende sissejätmine mingisugust segadust ega halbust ei valmistaks. Komisjon heitiski Balti koodeksi §§ 2421—2432, mis käivad surma korraks tehtud kingituste kohta, kui üleaarused välja, kuid lõplikult mõlemaid institute välja heita ei arvanud komisjon siiski mitte kohaseks, väemalt mitte enne kui laiemate õiguateadlaste ringkondade poolt selles küsimuses ei ole seisukohta võetud.

Palju suurema tähtsusega on küsimus, kas on otstarbekohane ja soovitatav välja heita koodeksist ka hereditas jacens ja sellega ühenduses transmissio hereditatis ja jus accrescendi instituudid. Täiesti õieti arvab hr. P., et hereditas jacens'i ja transmissio hereditatis'e sissejätmise või väljaheitmise küsimus on otsekoheses ühenduses sellega, kas me päranduse vastuvõtmise küsimuses kavatseme jääda praegu maksva Balti koodeksi süsteemi juure või soovime üle minna Saksa koodeksi süsteemile, mida omalt poolt hr. P. soovitab. Vahe nende mõlemate süsteemide vahel seisab selles, et meie Balti koodeksi järele, mis põhjeneb vanas Rooma õiguses, selleks, et pärijaks saada, on tarvis päranduse vastuvõttu või vastavat tahteavaldust pärija poolt; Saksa koodeksi järele aga, mis põhjeneb vanas Germani õiguses, loetakse pärandus iseeneest ülelänuks pärijale pärandaja surma momendil (der Tote erbt den Lebendigen) ja pärijale jääb ainult õigus, kui ta ei taha pärandust vastu võtta, teatava tähtaja jooksul pärandusest loobuda ja sellest seaduslikus korras vastav tahteavaldus teha. On pärija lasknud mööda minna seaduses ettenähtud tähtaja, harilikult kuus nädalat, siis aga kui pärandaja või pärija elukoht on väljamaal, kuus kuud (§ 1944), ilma et ta loobumisest seaduslikus korras oleks teatanud, siis loetakse teda päranduse lõplikult vastuvõtnuks ja ta on vastutav kõigi pāran-

daja võlgade ja muude koormatuste eest, mis pärandaja poolt temale peale pandud. Kas meil on põhjust praegu maksvast korrast päranduse vastuvõtmise küsimuses loobuda ja üle minna Saksa koodeksi korrale? Mina arvan, mitte. Uus kord ei ole, vähemalt meie oludes, mitte parem; küll võib ta aga palju segadusi ja arusaamatusi esile tuua. Minu arusaamise järele peaksime kindlaste sellest põhimõttest kinni pidama, et me maksvas seaduses teeme ainult seal muudatusi ja parandusi, kus iga muudatus ja parandus on kindlasti põhjendatud. Millega on siis praegune hr. P-ga poolt soovitud muudatus põhjendatud? Hr. P. seletab, uuema aja õigusteadus olla otsusele tulnud, et hereditas jacens juriidilise isikuna olla puhas fiktsioon. Ka Rooma õiguses olla hereditas jacens'i kui juriidilise isiku tunnusmärgid nii nõrgalt ja tumedalt tähendatud, et romanistid selles küsimuses siamaani ei ole ühisele otsusele jõudnud, kas hereditas jacens on juriidiline isik või mitte. Sellevastu olla Saksa koodeksi konstruktsioon lihtne ja selge ega tarvitsevat mingisuguseid fiktsioone hereditas jacens'i kujul.

Kõige pealt pean tähendama, et minule hr. P-ga väited natuke iselaadi tunduvad; selleks et juristidel tarvis ei oleks asjata pead murda, kas hereditas jacens on juriidiline isik või mitte, tuleb temast lihtsalt loobuda. Terve juriidilise isiku instituudi iseloomu küsimus on õigusteadlaste hulgas aastasadade jooksul suuri vaielusi välja kutsund, paljud õigusteadlastest loevad fiktsiooniks kõiki juriidilisi isikuid, kas on see siis põhjuseks seda tervet instituuti tsiviilkoodeksist välja heita? Et just hereditas jacens'i suhtes uuema aja õigusteadus üksmeelselt oleks otsusele tulnud, et see puhas fiktsioon on, ei näi ka minule millegagi tõendatud. Kuid see kõik on kõrvalise tähtsusega. Otsustandev on ikkagi see, kas Saksa koodeksi süsteem tõesti on lihtsam ja selgem kui meie Balti koodeksi oma, nagu hr. P. arvab. Mina eitan seda täielikult. Minule paistab, et just ümber-

pöördult palju selgem ja lihtsam on meie Balti koodeksi süsteem. Pärandajal võivad olnud olla kolmandate isikutega mitmesuguseid juriidilisi toiminguid, mis pärandaja surma momendil veel ei olnud lõpule jõudnud. Seepärast, nii päranduse ja ühes sellega ka pärijate kui ka kolmandate isikute huvides on, et otsekohe pärandaja surma momendist alates kindel ja selge oleks, kes on õige päranduse esitaja, kellega kolmandad isikud õigustatud ja kohustatud on oma poolelijäänud arvete õiendamist jätkama. Balti koodeks pakub meile siin tarvilist selgust, kuna Saksa koodeksi kohta seda ütelda ei saa. Balti koodeksi järele on päranduse seaduslikuks esindajaks pärandaja surma momendist peale kuni päranduse vastuvõtmiseni pärijate poolt kohtu poolt määratud päranduse hooldaja, pärast seda aga pärijad. Saksa koodeksi järele loetakse küll isikud, kes seaduse või testamendi järele on õigustatud pärandust saama, pärijateks juba pärandaja surma momendist, kuid neile jääb siiski õigus teatava aja jooksul pärandusest loobuda; sedasama võivad teha ka need, kes loobunud isikute järele pärimisele kutsutakse; üksikud pärimisõiguselised isikud võivad olla eemale sõitnud, nende elukoht võib teadmata olla. Kõige selle tagajärg on see, et sagedasti vahest kaua aja kestes, ei ole lõplikult selge, kes õieti käesoleval korral õige pärija on, kellega kolmandad isikud julgesti võiksid oma poolelijäänud arvete õiendamisele asuda, ilma et neil karta oleks, et võib hiljem ilmuda isik, kes võiks sellele vastu vaielda.

Hr. P. seletab, nagu oleks kõik uuema aja koodeksid Saksa koodeksi süsteemile üle läinud. Kahjuks ei nimeta hr. P., mitmesuguseid uuema aja koodekseid ta siin mõtleb. Mina tunnen peale Saksa koodeksi ainult Prantsuse Code civil'i ja Šveitsi koodeksit, kes selle süsteemi on omaks võtnud, kusjuures Šveitsi koodeks seda teatavate kitsendustega on teinud. Šveitsi koodeksi järele on üldreeglina maksev

Saksa koodeksi süsteem, mille järele pärandus loetakse iseenesest ülelänuks pärijale pärandaja surma momendist, ja pärija, kui ta teda vastu võtta ei taha, on kohustatud teatava tähtaja jooksul loobumisest seatud korras teadustama. Kuid üksikutel kordadel erandina asub Šveitsi koodeks vastupidisel seisukohal ja määrab, et kui pärija ei ole päranduse vastuvõtmisest seatud korras teadustanud, siis loetakse ta pärandusest loobunuks (§§ 566, 574 ja 575). See teeb aga asja veel keerulisemaks ja segasemaks. Muu seas ütleb Šveitsi koodeks, et kui pärandaja maksujõuetus on „offenkundig“, siis eeldatakse pärandusest loobumist (§ 566), teiste sõnadega, sarnasel korral nõutakse teadaandmist mitte pärandusest loobumise kohta, vaid päranduse vastuvõtmise kohta. Mis tähendab aga, kui pärandaja maksujõuetus on „offenkundig“? Kas on see sarnane kindel mõiste, mille kohta kellelgi ei võiks tekkida mingisugust kahtlust? Sugugi mitte. Paljudel kordadel võib küll üksikutel lähedal seisjatel isikutel enam või vähem selge olla, et maksujõuetus on olemas, kuid kaugemal seisjatel isikutel ei pruugi see koguniste kindel ja selge olla. Mis järele peavad siis nüüd kolmandad isikud, kui pärija ei ole teinud teadaannet ei pärandusest loobumise kohta, ei ka päranduse vastuvõtmise kohta, otsustama, kas pärijat lugeda pärandust vastuvõtnuks või mitte? Neil ei ole selleks ühtki objektiivset mõõdupuud.

Me näeme, Saksa koodeksi süsteem ei puhtal kujul, veel vähem aga segakujul, nagu see on maksuma pandud Šveitsi koodeksis, ei ole lihtsam ega selgem kui meil maksev Balti koodeksi süsteem, vaid on palju segasem ja keerulisem. Seepärast ei ole ühtki mõtet meie Balti koodeksi süsteemi kõrvale heita ja üle minna Saksa koodeksi süsteemile. Jääb meil aga maksuma Balti koodeksi süsteem, siis ei ole võimalik välja heita uuest koodeksist hereditas jancens'i ja transmissio hereditatis-instituudid. Seda tunnistab ka hr. P. ise.

Hr. P. arvab, et Saksa koodeksi süsteemile üleminemise korral peab välja langema ka juurekasvu-õiguse instituut (jus accrescendi). Siin ei saa mina aga hr. P.-ga mitte ühineda. Mina leiän, et juurekasvu-õigus peab jääma ka sel juhtumusel, kui tahaksime Saksa koodeksi süsteemile üle minna, sest juurekasvu õigus ei käi mitte üksnes seadusejärelise pärimise kohta, vaid ka testamendi järelise pärimise ja ka legaatide kohta. Nende viimaste suhtes aga Saksa koodeksi süsteemile üleminek päranduse vastuvõtmise küsimuses mingisugust mõju ei avalda. Seda võime näha juba sellest, et Saksa koodeks ise jus accrescendi instituudist ei ole loobunud (§§ 2094, 2095, 2158). Hr. P. arvab küll, et see instituut ka Saksa õiguses on „välja suremas“ ja püsib seal ainult veel „atrofeerunud olekus“. Mida sellega hr. P. tahab ütelda, on raske aru saada. Nähtavasti tahab ta siingi tulevikku ette kuulutada, ja ütelda, et tulevases Saksa koodeksis ka see instituut puuduma saab. Mida tulevane Saksa koodeks eneses sisaldama saab, mida mitte, selle kohta oletusi teha on täiesti võimata; sellepärast ka sarnased ettekuulutused täiesti aluseta.

Hr. P. arvab, et meie juures juurekasvu-õigusel ainult teoreetiline tähtsus olla, kuna praktilises elus ta kunagi tarvitusele ei tulla. Sellele vaidlen mina kindlaste vastu; mina tõendan just vastupidiselt, et meie kohtupraktikas juurekasvu-õigus väga sagedasti tarvitusele tuleb ja et seepärast meie õigusele suur kaotus oleks, kui lahaksime ka jus accrescendi instituuti uuest koodeksist välja heita.

Hr. P. tõendab, et Prantsuse Code civil juurekasvu-õigust ei tundvat. Kuid siingi ta eksib. Nagu näha koodeksi §§ 786, 1044 ja 1045, Prantsuse koodeks tunneb ja tunnistab juurekasvu-õigust.

Šveitsi koodeks on tõesti jus accrescendi välja heitnud. Selle asemel on koodeks üles võtnud määruse, et kui testamendi-järeline pärija on pärandusest loobunud,

siis läheb tema päranduseosa, kui ei ole võimalik kindlaks teha pärandaja teissugust tahtmist (wenn kein anderer Wille des Erblassers aus der Verfügung ersichtlich ist), pärandaja seadusejärelistele pärijatele (§ 572). Mina leian, et sel määrusel puudub tarvilik selgus ja et juurekasvu-õiguse määrused on igatahes selgemad ja paremad. Mis tähendab: kui pärandaja teissugune tahtmine ei ole „ersichtlich“; kas tuleb selle all mõista ainult sarnast tahtmist, mis on avaldust leidnud asepärija või aselegataari määramise kujul, või ka niisugust, mis otsekohest asepärija või aselegataari määramist eneses ei sisalda. Kui selle määruse all mõista ainult esimest, siis muutuks la sisutaks, sest see, et asepärija väljalangenud pärija asemele peab astuma, on juba koodeksi teistes paragrahvides öeldud; kui aga mõista selle määruse all igasugust tahtmist, mida võimalik kindlaks teha olgugi ainult kaudsete tõenduste abil, ilma et see tahtmine oleks võtnud kindla asepärija määramise kuju, siis viiks see liiga kaugele ega tohiks lubatud olla. Juurekasvu-õiguse määrused aga just selleks juhtumuseks ongi tarvilikud, kui üks pärijatest ära langeb ja testamendis ei leidu otsekohest pärandaja tahteavaldust selle kohta, kes astuma peab asemele. Juurekasvu-õiguse määrused peavad sarnasel juhtumusel pärandaja eeldatava tahtmise aset täitma. Seepärast ei ole põhjust neid kõrvale heita.

Hr. P. asub eitavale seisukohale ka vastastikuste testamentide, lepingujärelise pärimise ja enne pärandaja surma pärandusest loobumise suhtes. Hr. P. leiab, et vastastikuseid testamente ei tundvat vana Rooma õigus; see asjaolu kõnelda selgesti vanade roomlaste taktitundest.

Ei tunnistavat vastastikuseid testamente ka Prantsuse ja Šveitsi koodeksid, kuna Saksa ja Austria seadustikud neid ainult abikaasade vahel lubavat. Saksa õigusteadlastest olla H. Reichel ägedalt vastastikuste testamentide vastu. Need asjaolud andvat põhjust arvamisele, et vastastikused testa-

mendid vististi kaovad tuleviku seadusandlusest, ning seepärast leiab hr. P., et nad ka meie tulevasesse koodeksist tuleks välja heita. Tõsi on, et mitte kõik tsiviilkoodeksid vastastikuseid testamente ei tunne. Vanas Roomas nad aga siiski päris tundmata ei olnud: nad olid siin lubatud soldatitele (L. 19, c. 2, 3). Seepärast hr. P-ga märkus vanade roomlaste taktitundest paisab olevat vähemalt mitte õigel kohal. Kõik need asjaolud, samuti ka, et üks Saksa õigusteadlastest vastastikuste testamentide suhtes eitaval seisukohal on, ei anna veel põhjust oletada, et need testamendid tuleviku seadusandlusest üldse kaovad ja ka meie uuest koodeksist tuleb välja heita.

Meil on vastastikustel testamentidel tegelikus elus võrdlemisi suur tähtsus, iseäranis Liivimaa linnaõiguse territooriumil, kus abikaasade vahel on maksev ühine varandus. Siin vastastikused testamendid teataval viisil täiendavad seaduse-määrusi, mis käivad abikaasade varanduslike õiguste kohta. Kui siin puudub vastastikune testament ja sureb ilma lasteta see abikaas, kel ei olnud ühtki varandust, siis on elama jäänud abikaas lihtsalt kohustatud $\frac{1}{2}$ osa oma varandusest (resp. $\frac{1}{8}$ sellest) surnud abikaasa sugulastele, võib-olla väga kaugelt sugulastele, s. o. isikutele, keda üleelanud abikaas, võib olla, ei tunnudki, päranduseks ära andma (Balti kod. § 1819), mis kahtlemata väga ülekohtusena tundub. Et seda ülekohtu ära hoida, tehtigi Liivimaa linnades abikaasade vahel otsekohe peale abielusse astumist väga tihti vastastikused testamendid, kus abikaasad kõik varanduse, mis neil abielu sõlmimise läbi ühiseks saanud, vastastikku üksteisele päranduseks jätsid, kui abielu peaks lasteta lõppema. Vastastikused testamendid on siin teatavas mõttes kaitseabinõuks seaduse ebakohaste määruste vastu. Et ühine varandus abikaasade vahel veel praegu meie Vabariigi üksikutes osades edasi kestab, arvan, et ka praegusel ajal tõsine tarvidus vastastikuste testamentide järele ei ole kadunud. Kuigi uues

koodeksis ühise varanduse instituut abi-kaasade vahel seaduse põhjal on kavatsatud ära kaotada, siiski vastastikusel kokkuleppel jääb ta ikkagi maksma, ja seepärast ka tulevikus saab teatav tarvidus vastastikuste testamentide järele edasi kestma. Seepärast, oleks minu arvates eksisamm, kui me, ühe Saksa õigusteadlase teoreetilisi kaalumisi aluseks võttes, vastastikused testamendid omast koodeksist välja heidaksime, nagu hr. P. soovitab.

Mis sellesse puutub, et vastastikuste testamentide tegemist piirata, siis on komisjon selle seisukoha juba omaks võtnud, nagu see eelnõust ka hr. P-l väga selgesti peaks näha olema. Eelnõu on juba nõnda nimetatud testamentum reciprocum, kust mõlemate testatorite määruste maksvus ei ole seotud üksteisega, välja heidetud, luges sarnast testamenti täiesti ülealuseks, ning on sisse jätnud ainult nõnda nimetatud testamentum correspectivum, kus ühe testatori määruste maksvus on seotud teise testatori määruste maksvusega. Mina isiklikult ei ole ka selle vastu, kui piiramises veel kaugemale läheme ja vastastikuseid testamente Saksa koodeksi eeskujul ainult abikaasade vahel lubame; samuti olen ma ka sellega nõus, kui nende testamentide suhtes maksta pannakse kõvendatud vormi nõudmised. Eelnõus on nendes küsimustes maksta jäetud Balti koodeksi määrused.

Pärimise vastu lepingu järele toob hr. P. ette järgmised väited: roomlased ei tunnustanud pärimislepingut, teda ei ole omaks võtnud ka Vene eelnõu, Prantsuse ja Austria koodeksite järele olla ta lubatud ainult abikaasade vahel, Saksamaal tulla ta väga arva ette, meie juures, vähemalt linnades, olla ta täiesti tundmata. Minule paistab, kõik need motiivid ei ole selleks küllaldased, et pärimist lepingu järele meie koodeksist välja heita. Et vanad roomlased pärimislepingut ei tunnustanud, see ei tähenda veel, et meie ka mitte ei või teda tunnustada. Kuigi meie Rooma õigust kõrgelt

hindame, siiski ei tohi meie arvesse võtmata jätta, et pärast Justiniani õigusteadus on rohkel määral edasi sammunud ja sellepärast oleks ekslik, kui orjalikult tahaksime igast Rooma õiguse määrusest kinni pidada. Uuea aja koodeksid tunnustavad kõik, võib ütelda erandita (Vene eelnõu ei tule siin arvesse, sest ta ei ole seaduseks saanud) pärimislepingut, Šveitsi koodeks kogu õige laias uatuses. Meie juures tegelikus elus, nõnda palju kui minul teada, ei ole ta mitte tundmata, ei linnades ega maal. Praegu maksvas seaduses on ta sees. Sarnase olukorra juures pärimist lepingu järele uuest koodeksist lihtsalt väljaheita, paistab minule, oleks rohkem kui kergemeelne toimetuviis. Sellega olen mina aga küll nõus, et ka pärimislepingu suhtes kõvendatud vormi nõudmised maksta pandud saaksid. Eelnõu on ka selles küsimuses maksta jätnud Balti koodeksi määrused.

Mis sellesse puutub, kas pärandaja võib pärimislepingus päranduse vastuvõtmise pärijale sunduslikuks teha või mitte, siis leiduvad selles küsimuses tõeste, nagu hr. P. õieti tähendab, Balti koodeksis kaks üksteisele vastukäivat määrust: § 2496. järele ei ole päranduse vastuvõtmine lepingujäreelsele pärijale sunduslik, § 2623. järele aga ei ole see sunduslik pärijale ainult siis, kui ta on lepingus jätnud endale õiguse pärandusest tarbekorral loobuda. Eelnõu on omaks võtnud § 2623. seisukoha. Hr. P. arvamise järele oleks õigem § 2496. seisukoht. Mina sellele iseäralis tähtsust ei anna ja ka § 2496. seisukohale vastu ei vaidle.

Pärandusest loobumislepingut enne pärandaja surma ei loe hr. P. tarviliseks, sest vanad roomlased ka seda lepingut ei olla tunnustanud, kuna Code civil ja Vene eelnõu järele see ainult piiratud viisil lubatud olla; meie juures ei olla iseäralist tarvidust selle instituudi järele. Ka need hr. P. väited ei ole, küllaldased selleks, et pärandusest loobumise lepingut meie koodeksist väljaheita. See instituut on tarviline, selles ei tohiks olla ühtki kahtlust;

ta on meie praegu maksvas seaduses sees: teda tunnistavad ilma erandita ka kõik teised uuema aja kodeksid; seepärast, näib mulle, on hr. P. nõudmine, et see instituut meie uuest koodeksist välja heidetak, täieste ilma aluseta.

*

Hr. P.-ga neljas tees kõlab: eelnõu tarvitseb põhjalikku ümbertöötamist, enne kui teda Riigikogule esitada.

Selle teesi põhjenduseks toob hr. P. uusi väiteid võrdlemisi vähe ette. Nähtavasti peavad seda teesi põhjendama ka need väited, mis ette toodud eelmiste teeside põhjenduseks. Nende viimsete väidete kohta oleme juba seisukoha võtnud, seepärast neis enam ei peata, vaid asume otsekohe hr. P.-ga uute väidete arutusele.

Hr. P. leiab, et testamendi äramuutmise, küsimuses hilisema testamendi tegemisega on eelkava muutmata üle võtnud Rooma õiguse põhimõtted ja Balti eraseaduse määrused; need määrused ei olla aga mitte enam aja kohased. Hr. P. leiab, et nende määruste järele iga uus testament, ka siis, kui ta ainult õige väikese osa pärandaja varanduse või mõne üksiku asja kohta peaks käima, alati varem tehtud testamendi ära muudab, kuigi varem tehtud testament käis koguni teise varanduse kohta. Hr. P. ütleb: kui surijal veel viimasel minutil mõte tuleb oma truule teenijale väike mälestus jätta ja teeb selle kohta oma käega kirjutatud testamendi, oleks ülekohus, kui seesuguse korralduse läbi kõik tema endised korraldused tühiuks tunnistataks. Kahtlemata oleks see suur ülekohus, kuid sarnaseid määrusi ei Balti koodeks, ei ka eelnõu eneses ei sisalda. Kui hr. P. nõndaviisi meie Balti koodeksi §§ 2801—2805 tõlgitseb, siis ei tunne ta meie kohtu praktikat, või ei taha seda tunnustada. Meie kohtud on alati eeltähendatud Balti koodeksi §§ tõlgitsenud just selles mõttes, et uue testamendi läbi vana testament ikka ainult testaatori mõtte ja tahte kohaselt tuleb äramuudetuks lugeda: on testaator

tahtnud uue testamendiga vana täielikult ära muuta, siis tuleb see täielikult äramuudetuks lugeda; on testaator tahtnud uue testamendiga ainult üksikud osad vanast testamendist äramuuta, siis tuleb äramuudetuks lugeda ainult need osad; on lõpeks uus testament testaatori poolt tehtud ainult vana testamendi täienduseks, siis tulebki tema ka vana testamendi täienduseks lugeda, kuna vana testament ise kõigis osades maksuma jääb. Just sessamas mõttes tulevad ka tõlgitseda Balti koodeksist võetud eelnõu määrused. Selguse mõttes ei vaidle ma aga mitte selle vastu, et eelnõu § 242, mis vastab Balti koodeksi § 2801. redaktsiooniliselt parandataks, nõnda et eeltähendatud mõtted temas selgemini oleksid välja öeldud.

Me jõuame väga tähtsa küsimuse juure ja nimelt, kas pärijad peavad vastutama pärandaja võlgade eest solidaarselt või igaüks ainult iga võla ühe osa eest vastavalt ta pärandusosale. Väljamaa koodeksites ei ole siin ühtlast seisukohta. Rooma õiguse järele võib pärandaja võlausaldaja igalt pärijalt nõuda võlast ainult, osa vastava ta pärandusosale. Rooma õigusest on selle põhimõtte omaks võtnud Code civil ja meie Balti koodeks. Šveitsi koodeks on asunud vastupidisele seisukohale: tema järele vastutavad pärijad pärandaja võlgade eest nii enne päranduse jagamist kui ka pärast seda solidaarselt, kuid ainult viie aasta jooksul, arvatud päranduse jagamisest või sellest ajast, mil võla maksutähtaeg kätte jõudis (§§ 603, 639). Saksa koodeksi järele vastutavad pärijad üldiselt ka solidaarselt, kuid väga mitmesuguste kitsendustega, mis tähendatud §§ 2059, 2060, 2061. Saksa koodeks teeb vahet nende juhtumuste vahel, kus pärijad on kohustatud vastutama pärandaja võlgade eest piiramata kujul, s. o. ka pärijate eneste varandusega, ja nende juhtumuste vahel, kus nemad on kohustatud vastutama ainult pärandajalt saadud varandusega. Enne päranduse jagamist võivad pärandaja võlausaldajad Saksa koodeksi järele oma

võlgu pärandusest enesest sisse nõuda ilma kitsendusteta, üksikud pärijad aga vastutavad üldiselt ainult selle varandusega, mis nad pärandusest on juba kätte saanud. Pärast päranduse jagamist vastutavad pärijad üldiselt solidaarselt, väljaarvatud üksikud erandlikud juhtumused, kusjuures, kui vastutus on piiratud pärandajalt saadud varandusega, siis ainult päranduse osa piirides.

Eelnõu on jäänud selles küsimuses Balti koodeksi seisukohale, s. o. eelnõu järele vastutavad pärijad pärandaja võlgade eest ainult nende pärandusosadele vastavates osades. Hr. P. soovib üle minna solidaarsele vastutusele. Mina isiklikult sellele põhimõtteliselt vastu ei vaidle. Ka mina leiab, et ei ole õige pärandaja võlausaldajaid sundida osade viisi igalt pärijalt oma võlga sisse nõudma hakata, kuna võlg ometi tervikuna on antud. Kuid nii lihtne selle küsimuse lahendamine siiski ei ole, nagu hr. P. arvab. Mitte ilma põhjusteta ei ole Saksa koodeks siin teinud mitmesuguseid väga keerulisi kitsendusi. Kui meie omaks võtaksime lihtsalt Šveitsi koodeksi seisukoha, mille järele iga pärija vastutav on kõigi pärandaja võlgade eest, ükskõik kas ta pennigi on pärandusest kätte saanud, kuna terve pärandus võib tegelikult teise pärija käes olla, võiks üksikute pärijate seisukoht väga raskeks muutuda. Sellepärast tuleb siin tegutseda tarvilise ettevaatusega. Et küsimus on väga suure ulatusega, sellepärast oleks soovitav, et meie õigusteadlased selle küsimuse selgitamiseks võimalikult rohkesti sõna võtaksid; see oleks komisjonil suureks kergendusks seisukoha võtmisel eelnõu kolmandal lugemisel.

Teine suure ulatusega küsimus on, mis sugused peavad olema päranduse proklaami tagajärjed. Meie Balti õiguse (tsiviilkoodeksi ja tsiviilkohtupidamise seadustiku) järele tunnistatakse kohtu poolt kõik mitteülesantud võlanõudmised, samuti ka kõik vastuvaielused testamendi vastu tühjaks. Saksa ja Šveitsi koodeksid tunnevad ka proklaami, kuid siin ei ole proklaamil nõnda

valjusid tagajärgi. Saksa koodeksi järele on proklaamil võlausaldajate suhtes ainult see tähtsus, et ülesantud võlanõudmisi on pärijad kohustatud rahuldama igal juhtumusel, ükskõik kas pärandust selleks jätkub või mitte, kuna aga kreditorid, kes oma nõudmisi ei ole üles annud, võivad oma nõudmiste rahuldumist nõuda ainult sellest varandusest, mis peale esimeste võlgade tasumist pärandusest veel järele on jäänud (§ 1973). Šveitsi koodeks asub üldiselt Balti koodeksi seisukohal ja tunnistab üldreeglina, et kui võlanõudmised pärandaja vastu on päranduse nimekirja ülesvõtmata jäänud, sest et võlausaldajad ei ole neib üles annud, siis pärijad nende võlgade eest ei isiklikult ega ka pärandusest saanud varandusega ei vastuta. Kuid Šveitsi koodeks lisab siia, et kui võlanõudjad on oma võlanõudmised ülesandmata jätnud, ilma et nad ise selles süüdi oleksid (ohne eigene Schuld), või kui võlad on jäänud nimekirja ülesvõtmata, ehk nad küll ülesantud olid, siis vastutab pärija, niivõrd kui ta on päranduse läbi rikastunud (§ 590). Eelnõu on omaks võtnud Balti koodeksi seisukoha.

Hr. P. leiab, et proklaami tagajärjed nii praegu maksva seaduse kui ka eelnõu järele liig valjud on, ja soovib, et need pehmendataks. Ka selles küsimuses olen mina põhimõtteliselt hr. P-ga nõus. Kuid see küsimus on siiski nii laia ulatusega, et enne kui väikearvuline komisjon siin muudatuste tegemisele asuda võiks, tarviline oleks, et ta laiemais õigusteadlaste ringkonnis ja kohtu tegelaste hulgas leiaks põhjalikumalt selgitust. Oleks tarvis nimelt selgitada, mil määral ja mis sihis proklaami tagajärjed peaksid pehmendust leidma, eriti kas tuleb aluseks võtta Saksa koodeksi vastavad määrused või Šveitsi koodeksi omad, või tuleb asuda koguni uutele seisukohtadele. Et see küsimus ühtlasi puudutab ka meie tsiviilkohtupidamist, siis oleks soovitav, et ka sellest küljest küsimus valgustamist leiaks ja et ka meie kohtu korralduskomisjon oma seisukoha avaldaks.

(Järgneb.) J. Jaakson.

V. Õigusteadlaste-päev Tartus 8. ja 9. aprillil 1926. aastal.

(Järg.)

Põhiseaduse redaktsioon ei tohiks siiski olla takistuseks Kaubanduskohtu sisseseadmisel Eestis, sest iga seadust tuleb seadusandja tahte tõlgitsemisega selgitada ja vaevalt võib uskuda, et põhiseaduse väljandmisel Asutaval Kogul tahtmine oli põhiseaduse §§ 68. ja 72. ettenähtud määrustega Kaubanduskohtu sisseseadmist Eestis võimatuks teha.

Referaadi lõpp kell 5.55.

Mereväe-leitnant Varma on nõus referendiga ja tähendab, et Kaubanduskohtute sisseseadmisest oleneb ka riigi prestiiž. Nii antakse praegu mereasjandusega seotud küsimused väljamaa kohtute otsustada, sest Eesti tsiviil-kohus otsustab liig aeglaselt. Samuti lähevad väljamaale teatud avariide lahendused, kuna arbitraažis katsutakse kokkuleppe-teel või kolmanda isiku kaudu küsimusest üle saada. Kui aga üks asjaosalistest juhtub väljamaalane olema, kes meie kombeid ei tunne, siis võib tal mulje tekkida, et meie kohus õige primitiivses seisukorras on. Siin saab lahendust tuua vaid vastava kohtu sisseseadmine ja selleks meie põhiseadus takistust ei tee. Loodab, et Õigusteadlaste-päev seda küsimust arutades selle jaatavalt otsustab.

K. Parts: Referaat oli huvitav ja näitas puudusi, mis meil olemas kaubanduse alal. Kuid neist puudustest ülepääsmiseks võiks meil kaubanduslike asjade arutamiseks Rahukogudesse määrata eriasjatundjaid, s. o. eriliselt kaubandusõiguse alal ettevalmistatud kohtunikke ja selleks asutada isäraline alalise liikme koht suuremais Rahukogudes, Tallinnas ja Tartus. Kui aga kohtuliige ikkagi ei suudaks küllalt kursis olla kaubandusõiguses tekkivate küsimustega, siis võiks selleks eksperte kutsuda, kuid mitte kohtunikkudena.

J. Arro: Kaupmeeste osavõtt kohtuliigetena kohtus ei ole soovitatav. Ka ei ole tarvis sisse säada erilisi kohtuid kauban-

duslike asjade jaoks, sest see teeks kohtu keeruliseks, kuna meie püüd alati on olnud kohut lihtsustada — saada kohus, mis otsustaks kõiki asju. Et kaubanduslikud asjad on omapärased ja nende lahendamise kiire iseloomuga, peaks üks kohtuliige kaubandusliku eriharidusega olema.

M. Uuessoon arvab, et Kaubanduskohtutega meie asja ikkagi parandada ei saa, võiksime läbi ajada praeguste kohtutega ja maksvaid seadusi täiendada ja parandada. Et meie kaubanduslikud asjad lähevad väljamaa kohtute lahendamiseks, selleks on põhjuseks meie tempelmaksu seadus, mis, näiteks, lepinguid väga kõrgelt maksustab.

K. Parts tähendab, et eri-kaubandusliku kohtu loomiseks meie kaupmeeste ringkond väga väike on.

J. Tannebaum: „Olen meelega lahutiseks jättnud küsimuse, kuidas konstrueerida kaubanduslikku kohut. Härrade Parts'i ja Arro arvamistega olen päri ja arvan, et kui kaupmeeste osavõtt kohtuliigetena soovitatav ei ole, siis võiks luua erilised kaubandus-osakonnad Rahukogude juurde, kus kohtunikud selleks spetsialiseerunud oleksid. Need asjad tooksid loodetavasti niipalju maksudena sisse, et kulud tasa saaksid.“

Läbirääkimised referaadi üle lõppesid kell 6,30.

Siingi otsustati teeside väljatöötamine anda referendist ja oponentidest moodustatava komisjoni kätte, ning järgmisel päeval need ära kuulata.

Järgneb J. Jans'i referaat:

Vallakohtute reorganiseerimisest.

1. Ajalooline tagasivaade.

Eesti kohtu ajalugu algab XIX sajandiga.

Missugune oli kohtumõistmine muistises Eestis, me ei tea. Sakslaste maaletun-

gimisega läks kohtumõistmine võitjate kätte, kes tema lõpuks täiesti patrimoniaalseks muutsid. Kõige kõrgemate reskriptidega 14. juulist ja septembrist 1802. a. tehti Liivi- ja Eestimaa patrimoniaalkohtutele põhimõtteliselt lõpp ja 1804. aasta Liivi- (20. veebr. kinnitatud) ja Eestimaa (27. aug. kinnitatud) Talurahva-Seadused andsid talurahvakohtutele konkreetse aluse.

Liivimaa 1804. a. Talurahva-Seaduse § 78 oli põhimõtteliselt kindlaks määratud, et talurahva-asjades kohtumõistmine peab mõisnikust täiesti rippumata olema.

Talurahva-kohtud asutati igasse mõisasse, ükskõik, kas mõis kuulus kroonule, mõisnikule või mõnele kogukonnale (§ 79). Kus mõisa piirkonnas elas üle 500 hinge, sinna asutati revisjonikomisjoni määramisel rohkem kui üks kohus. Väikeste mõisate elanikud kuulusid naabermõisa kohtute piirkonda (§ 81).

Kohtunikke oli igas kohtus kolm, kellest ühe valis mõisnik, teise peremehed, kolmanda töölised. Kohtunikudeks võis niihästi peremehi kui ka teenijaid (rabitniki) valida (§ 80). Igale kohtunikule valiti ka asetäitja (§ 83).

Ametiaeg oli kolm aastat (§ 82). Kohtumehed andsid kirikus ametivande (§ 84). Halva ülespidamise pärast võis kihelkonnakohus kohtunikke ametist tagandada (§ 87). Revisjonikomisjon määras kohtunikudele ametipidamise eest tasu (§ 86).

Kohut peeti igal laupäeval (§ 85).

Kohaliku talurahva-kohtu ülesandeks oli (§ 88):

„1) Talupoegade tsiviil- ja tüliasjade arutamine ning otsustamine; 2) Politseiline järevalve talupoegade ülespidamise üle ja karistuse määramine süütegude eest“. Selle järele kuulusid talurahva kohtu võimupiirkonda järgmised asjad ja juhtumused:

„a) Igasugused tüliasjad talupoegade, peremeeste ja tööliste vahel.

b) Talupoegade varandusse, pärandusse ja võlgadesse puutuvad asjad.

c) Tööliste jaotamine peremeeste vahel § 59. alusel ja selle järele valvamine, et talukohad nende pidaja surma järele ei jääks ilma peremeheta.

d) Hoolitsemine selle eest, et mõisa piirkonnas popsida (Lostreiber) hulk vähe- neks nende töölisteks ehk peremeesteks paigutamise läbi või nendele maa-andmise teel § 75. alusel.

e) Lahkumine talupoegade ja mõisa vahel kohustuste mittetäitmise pärast, mis mõisa kasuks peale pandud.

f) Talupoegade süüsteod, peale käela- kohtuliste kuritegude, mil oma seaduslik käik“.

§ 93. Kinnitati veel kord, et talurahva kohus peab vakuraamatutes ettenähtud kohustuste täitmise järele valvama.

Otsused pandi mõisnikule kinnitamiseks ette. Tal ei olnud aga õigust neid muuta, välja arvatud karistuste pehmendamine nendes asjades, milles nad ise osalised olid (§ 90).

Asjaajamine oli suusõnaline (§ 89).

Üldiste seaduste puudulikkuse tõttu oli lubatud otsuste aluseks kombeõigust võtta (§ 95).

Otsuste täitmise suhtes oli öeldud (§ 94), et kinnihoiu karistuse teostab mõisnik ruumes, mis kõetud peavad olema ja milles karistuslune mitte piinatud ei saa.

Apellatsioon talurahva-kohtu otsuste peale kihelkonna-kohtusse oli lubatud asjades, mille väärtus üle 5 rbl. (§ 96).

Need olid määrused, millede põhjal 1804. a. Liivimaa kohalik talurahva-kohus tegutsema hakkas. Kõik senised talurahva-kohtud, kui kusagil olid, kaotati ära (§ 96).

Nagu juba tähendatud, oli 1804. a. talurahva-kohtul edasikaebe-instants olemas: kihelkonna-kohus.

Kihelkonna-kohtuid asutati üks iga kolme kihelkonna peale (§ 99).

Mõisnikud valisid esimehe, talupojad kohtunikud (§ 100).

Valimisi toimetasi iga kihelkonna talu-

rahva-kohtunikud, kuna valitud kinnitas ametisse ülemkiriku eestseisja (§ 101).

Kohtu koosseis oli esimees ja kaks kohtunikku (§ 102). Ametiaeg kolm aastat.

Kihelkonna-kohtu kompetentsi kuulusid eriti talupoegade asjad, mitte ainult apellatsiooni teel sisse tulnud (§ 107).

Kihelkonna-kohtu otsuste peale võis apellatsiooni korras edasi kaevata maa-kohtusse, mille juure asutati eriline talurahva-asjade osakond, kuhu ka talupojad kohtunikke valisid: ühe era- ja teise kroonumõisate talupojad (§ 118). Valijad olid kihelkonna-kohtute talupoegadest liikmed (§ 119). Ametiaeg oli samuti 3 aastat (§ 121).

Kassatsiooniinstantsiks oli hoovikohus, kus talupoegade esitajaid ei olnud.

Kõigele sellele peab juure lisama, et talurahva-kohtutesse mõisniku peale kaevata ei võinud.

Eestimaa 1804. a. talurahva-kohtute asutamise seadused leiduvad nõndanimetatud „Regulatiivis“ (2 ja 3 lõige) ja „Eestimaa talupoegade seaduse raamatus“ (Tit III). Nad tegutsesid Liivimaa talurahva-kohtutega ligikaudu ühel alusel. Lahkuminekutena võiks järgmist ära märkida.

Kohus astus kokku mõisahärra kutsel asjade arutamiseks, mis talupoegade vastu mõisnikule sisse antud ja tema poolt kogukonna kohtule arutamiseks määratud (Seaduse-raamat Tit. III §§ 4, 5 ja 6). Kohut peeti harilikult kord kuus, igal esimesel laupäeval. Kogukonna-kohtu (Gebietsgericht) peaväljandeks oli talupidamise korrasoleku järel valvamine (sealsamas §§ 6—14 jt.).

Mõisakohus („Seaduse-raamat“ nimetab Eestimaa talurahva-kohtute esimest astet kolme moodi: Bauergericht, Gebietsgericht, Gutsgericht) ei tohtinud ühtki oma otsust ise täide saata, vaid see sündis mõisniku käsul ja eeskirjade järel (seals. § 21). Otsuste tegelik täidesaatja oli mõisakubjas (seals. Tit. IV, § 7). Mõisniku äraolekul võis mõisakubjas kogukonna-kohtu kokku kutsuda, rutulised asjad sellele otsustada anda

ja otsused kinnitada ning ka täide saata (seals. Tit. IV § 6).

Peale mõisakubja-ameti oli veel olemas külakubja-amet. Külakubjas oli külapolitsei võimu esitaja.

Regulatiivi peat. II § 4. on selgel sõnal öeldud, et ainult talupoegade omavahelised asjad kogukonna-kohtu alla käivad. Kui aga talupoeg tahab mõisavanema peale kaevata, „siis on kihelkonna-kohus see esimene kohtupaik“.

Eestimaa kihelkonna-kohus ei olnud mitte talupoegade asjus apellatsiooniinstantsiks.

„Võõrad“ (mittetalupojad) võisid kaevata (sead. Tit. V. § 1). Talupoegade poolt sinna kohtunikke ei valitud. Kui talupoja kaebus mõisniku vastu arutusel oli, siis kutsuti kaks naabervalla kogukonna-kohtumeest juure tunnistajateks, et kohus õigust teeb. Regulatiivi peat. II § 7. sõnadega (vanaaegne tõlge):

„Needsinnatsed kohtomehhed ei olle seal kohhut mõistmas, vaid, et nemmad agga selle tallopoiale teäksid tunnistada, et kohus kummagi poolt ei olle, ja selget õigust moistnud.“—

Et tolleaegset Eestimaa talupoegade õiguse otsimise võimalusi mõisnikkude vastu karakteriseerida, toon siin kohal veel kaks paragrahvi samast Regulatiivist:

„§ 9 (peat. II). Kui kegi omma Moisa-Üllema vastu sanna kuulmata ehk vastane olnud, siis ei pea selle mitte lubba ollema, enne kui temma sedda nuhtlust kannud, mis Kihhelkonnakohhus sepärrast temma peale mõistis, teise kohto sisse minna. Sest nisugguse peale moistetakse ikka nuhtlust ja kui temmal lubba olleks, enne sedda, surema kohto ette minna, siis kippuks ta agga sepärrast senna, et temma mahti saaks ennast kõrvale hoida.“

„Kui Kihhelkonnakohus leiab, et tallopoeg kurja melega kaebamas käinud, ja ilma asjatta pahhandust püüdnud teha, siis võib sesinnane Kohhus temma peale moista, et temmale kümme pari vitso Kirriko sambas peab lödama. Ja sedda kahjo,

mis se läbri Moisaale sünnib, kui kegi kurja melega oma tööd teggematta jätab, peab nisugune kahhevõrra tassuma.“

Need paragrahvid ei tarvitse kommenteerimist. Juure peab ainult lisama, et kihelkonna-kohtu otsuse peale edasikaebusele käiguandmine kihelkonna-kohtunikust — mõisnikust ära rippus. (Regul. § 8). Ja siis, kui edasikaebus lubati, ei läinud asi mitte kohe järgmise kõrgema kohtu ette, vaid nõnda-nimetatud vahekohtu kätte, mille esimeheks oli rüütelkonna päamees.

Põhjaliku muutuse talurahva-kohtute alal tõi 9. juulil 1889. a. kõige kõrgemalt poolt kinnitatud seadlus Balti talurahva-ametiasutuste reorganiseerimise kohta (III Täielik Seadustekogu nr. 6188). See seadlus oli välja töötatud 28. mail 1880. aastal (60.996) antud keiserliku reskripti põhjal, milles käsitud oli 1864. aasta 20. novembri Vene kohtu-korraldus täies ulatuses ka Baltimaal maksuma panna, samuti ka kohalikud talurahva-ametiasutused reorganiseerida. 9. juuli 1889. a. vallakohtude tegevuse põhijooned olid järgmised.

Vallakohtud seati kõigis kolmes Balti kubermangus ühtlasele alusele. Kõik endised apellatsioonikohtud kaotati ära. Vallakohtute suhtes asutati apellatsiooninstantšina ülem-talurahva kohtud, kuna distsiplinaar-järelevalve kuulus Rahukogule (§ 43).

Vallakohtu võimupiirkonda arvati vallakogukond ühes mõisa territooriumiga (§ 1). Vallakohtu kaugus kõige eemalolevatest elukohtadest ei tohtinud üle 12 versta olla (§ 2).

Vallakohtunikud valiti valla täiskogu poolt salajasel hääletamisel valla liigete hulgast, kes 25 a. vanad ja kohalikus keeles lugeda ja kirjutada oskasid (§ 8). Esimeheks võis olla ainult isik, kellel ka ostetud või renditud talu pidada (§ 10). Vallakohtunikud kinnitati ametisse Rahukogu poolt (§ 13) misjuures kinnitamata-jätmine võis sündida ainult teatud vormilistel põhjustel, nimelt, kas oli rikutud valimiste korda või jälle valitud isik, keda seaduse

järele ei võidud valida. Vallakohtunikke võis ainult kriminaal-kohtu otsuse põhjal ametist tagandada (§ 62).

Praegu refereeritud Balti vallakohtunikude ametisse kinnitamise ja ametist tagandamise määrused on asjatundjate poolt kohtu iseseisvuse kindlustamise mõttes olse ideaalseteks arvatud. Vallakohus oli kollegiaalne kohus ja istumistest pidi osa võtma vähemalt kolm kohtunikku, eesistuja juure arvatud (21).

Ülemtalurahvakohus seisi koos kohtuministri poolt nimetatud esimehest ja teatud korra järele istumistest osa võtma kutsutavatest kohalikkudest vallakohtu esimeestest (§ 30).

1889. a. Valla Kohtupidamise Seadus oli niihästi tsiviil- kui kriminaal-osas kokkukõllasse viidud üldise Vene Kohtupidamise Seadusega, missugune oli tunnistatud Balti Valla Kohtupidamise Seaduse suhtes subsidiaar-õiguseks (§ 1 niihästi tsiviil-kui kriminaal-osas).

Alluvus oli määratud kahel alusel: personaalselt ja 4 asjade liikide järele. Vallakohtule allusid niihästi tsiviil- kui kriminaal-asjus ainult vallakogukonna liikmed, välja arvatud aadeli soost isikud, ametnikud, kirikuteenijad, aukodanikud ja kaupmehed (§ § 8 ja 10). Asjade liigi järele allusid tsiviil-osas vallakohtule nõude-asjad liikuva varanduse ja kahjutasu suhtes, kui nõude väärtus mitte üle 100 rubla ei tõusnud, samasuguses väärtuses ka mitmet liiki rikutud pidamise jalule-seadmise asjad, kui rikku-mise ajast vähem kui aasta mööda läinud (§ 7). Vallakohtule ei allunud asjaõigusliku iseloomuga asjad liikumata varanduse suhtes (§ 9) ja kaebused, mis kogukonna nimel ehk tema vastu tõstetud, samuti kahjutasu nõudmised kogukonna ametnikkude vastu.

Vallakohtule allusid kõik talupoegade päranduse asjad (§ 206), samuti hoolekande-asjad (§ 242), siis veel kasulapseks-võtmise asjad (§ 276). Vallakohus tunnistas soovi

peale lepinguid kuni 300 rbl. väärtuseni õigeks. (§ 278).

Kriminaal-asjadest arvati vallakohtute kompetentsi sätuste asjad, mis 1860. a. Liivimaa Talurahva Seaduse §§ 1033, 1036, 1038, 1040, 1042, 1043, 1049, 1051, 1052, 1054—1061, 1069—1075, 1078, 1079, 1081, 1082, 1086 ja 1095—1102 ülesloetud (§ 9). Väljaarvati asjad, milleles kahjutasu nõudmine üle 100 rbl. tõusis ja kui mitu kuritegu ühe isiku suhtes korraga arutusele tuli, nii et vallakohtu võimupiiri karistuse määramise suhtes ei ulatanud (§ 10).

Vallakohtu otsused saadeti täide tihedel alustel teiste kohtudega.

1889. a. vallakohtu tegevus kestis mõne muutusega kuni 1918. aastani.

Ajutise Valitsuse poolt antud seadusega „Ajutiste kohtute sisseseadmise üle“ (R. T. nr. 1—1918 a.) kaotati valla- ja ülemtalurahva kohtud ära (§ 1 p. b: „Vallakohtud ja ülemtalurahva kohtud kaotatakse ära...“). Selle seaduse alusel antud kohtuministri ringkirjaga (R. T. nr. 4—1919 a.) jäeti aga nimetatud seaduse nõude vastaselt, valla-kohtud kui hoiukorra kohtud alles (§3 p. a.). Ainult päranduse-õigustesse kinnitamist ei võinud nad enam toimetada. R. T. nr. 55/56—1920. a. avaldatud seadusega asutati maakonna hoolekande-kohtud ja anti nende hooleks ka senised vallakohtu hoiuasjad üle 100 000 marga väärtuses.

Niisama ülepea-kaela, nagu vallakohtud kaotati, on nüüd nende restaureerimisele asutud. II Riigikogu viimasel koosoleku päeval võeti vastu ajalehe följetonistiilis kokkuseatud seadus, millega maakonna hoolekande-kohtud ära kaotati ja nende ajada olevad hoolekande asjad valla-, alevi- ja linna vaestelaste kohtutele tagasi anti.

2. Vallakohtute reorganiseerimine.

Niisugust hoolimata ümberkäimist ei ole vallakohtud mitte ära teeninud. Neid tuleks tõsiselt võtta ja põhjalikuma asja-

tundliku kaalumise järele nendele ajakohane korraldus anda.

Vallakohtud on meie rahvaga tema vabaks saamise päivist XIX sajangu algul ühes edenenud. Vallakohus oli üks nendest vähestest ametiasutustest, mille tegevusest talupoja-rahvas võis osa võtta. Täiesti huvitav oma ette ülesanne oleks küsimuse läbitöötamine, kui suurel määral meie vallavalitsuse ja vallakohtute asjaajamisest osavõtmine rahvast on arendanud. Kui näit. õp. Jannau omal ajal arvamist avaldas, et Plettenbergi päivil eestlased oleks võinud iseseisvaks saada, kui aga organisatsiooni ja juhti oleks leidnud, siis pean ütleva, Eesti iseseisvuse teostamiseks ettevalmistus on alguses läinud nimelt meie valla asutuste kaudu. Enne neid puudus talupoegadel üldse igasugune võimalus avalikkude asjade ajamisest osa võtta.

Vallakohtute kaotajad tegutsesid kahest seisukohast välja minnes. Kõigepealt lugesid nad vallakohtuid alamat sorti maiguga seisislikeks asutusteks ja seepärast surma väärilisteks. Häbeneti iseennast. Teiseks lugesid nad vallakohtuid asjatundmise ja otstarbekohasuse mõttes alaväärseiks. Nii viisi paistsid nendele ärevail aegadel ainult vallakohtute eitavad omadused silma. Positiivsete teenete hindamiseks puudus aeg.

Vallakohtuid võis aga suurema vaevata seisislikest asutustest üldkohtuteks muuta, nagu seda tehti vallaomavalitsusega. Mis puutub asjatundmisesse, siis on praegusel ajal võimalik vähemalt kohtu esimeeste kohtadele inimesi ette valmistada, kes täielikult oma ülesannete kõrgusel. Ega siis meie muudki ametivõimud, kõrgemad kohtunikud ühes-arvatud, taevast kukkunud pole. Õppisid samuti käsikaudu kobades.

Püha bürokraatsuse austamine riiklikus asjaajamises on kardetav seepärast, et rahvas lõpuks oma teed läheb ja võimud oma teed. Valmivad konfliktid. Riigivõimu teostamisest osavõtmine kasvatab niihästi aktiivseid tegelasi kui ka publikut, kel

viimasel võrdlemiseks ja hindamiseks suuremad võimalused.

Mis aga tegelikult kõige tähtsam, on kohtuasutuste vähene kättesaadavus rahvale. On palju asju, mis kohtu teel lahendada tahavad, kuid mille väärtus seda ära ei

tasu, et kaugele rahukohtuniku juure minnakse. Kui endiste vallakohtute tegevuse piirkonna raadius oli maksimum 12 versta, siis on praegu rahukohtunikude tegevuse piirkond mitmekordselt suurem. —

(Järgneb.)

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kas tuleb enne maailma sõda müüdnud kinnisvara ostuhind nüüdsel ajal tasuda 1919. a. 2. mai seaduses määratud kursi (1 vene rubla = 1,50 Emk.) või varanduse väärtuse järele?

Vastus: 1919. a. 2. mai seaduses määratud kursi järele.

1919. a. 2. mai seaduse § 2. ja 3. järele on seadusandlikud maksuabinõud Eesti Vabariigis Eesti margad; lepinguid teha ja täita tohib ainult Eesti markades. Eesti markade väärtus, võrreldes ennesõjaaegse vene rahaga, määratakse kindlaks sama sead. § 6, mille järele maksuma jäetakse saksa sõjavõimude poolt 15. sept. 1918. a. väljaantud korraldus maksuabinõude asjus (Verordnungsblatt Nr. 35, 1918., Ziff. Nr. 394), seades selle korralduses ettenähtud ida- ja saksa markade asemele Eesti margad, mille kurs võrreldes ennesõjaaegsete vene rubladega on 1,50 Emk. = 1 vene rubla (korralduse §§ 4 ja 5, teatavatel juhustel 1 Emk. = 1 vene rubla). — Neid seadusemäärusi tuleb kohaldada ka eelseisva küsimuse lahendusel. Asja seisukorda ei muuda kaalutlused selle kohta, et

1) kinnisvara ostuhinna maksmise kohustus ei ole võlakohustus laenulepingu (mutuum, Darlehensvertrag) põhjal, sest mainitud Verordnung ei näe mitte ette ainult viimaseid võlakohustusi, vaid räägib ülepea nõudmistest (Forderungen, Ansprüche), ja loeb üles muu seas ütri- ja

rendinõudeid, palku, elatisnõudeid jne., ilma erandit tegemata kinnisvarade ostu-müügi hinna suhtes;

2) et. pärandusmaksu muudatuse seadus (R. T. nr. 1/2 — 1923. a.) sisaldab määruse, milles kinnisvarade hindamisel 1 vene rubla arvatakse nüüdsel ajal 40 Eesti marga peale, sest siin on tegemist riigimaksude kohta käiva eriseadusega, mida ei saa kohaldada eraisikute lepinguliste vahetõude selgitamisel ja kindlaksmääramisel;

3) Ei saa ka mõõduandev olla õigluse (aequitas) põhimõte, sest kohus peab tarvitusele võtma esimeses joones õigust (jus) ja õiglust (aequitas) õiguse piires. Tundub vastolu õiguse ja õigluse nõuete vahel, siis võib seaduseandja secsuguse vastolu kõrvaldada uue seaduse väljaandmisega, mitte aga kohus seaduse määrustest kõrvale kalduda õigluse nõuete rahuldamise otstarbel.

(Riigikohtu t. Üldkogu t. nr. 36 — 1926.)

Kas allub tsiviil-kohtutele maakonna-omavalitsuse poolt usulise koguduse vastu Seisuste Kaotamise Seaduse (R. T. nr. 129/130—1920.) põhjal tõstetud omandusõiguse ja väljatõstmise nõue (rei vindicatio) kihelkonnakooli hoone kohta, mis adm. korras ülevõetud ei ole?

Vastus eitav.

„Seisuste Kaotamise Seadus“ seisab koos kolmest osast. I osa määrab, et Eesti Vabariigis kaotatakse ära kõik seisused. II osa järele kaotavad oma jõu kõik seadused ja määrused, mis sisaldavad seisuslikke õigusi, eesõigusi, kohustusi ja õiguste kitsendusi ehk üldse seisuslikke iseäraldusi. III osas määratakse kindlaks seisuslike asutuste ja varanduste likvideerimise kord. Selle osa § 6. näeb ette vaimuliku seisuse seisuslike varanduste ülemineku vastavate koguduste või nende keskasutuste omanduseks ja sama paragrahvi juures leiduv tähendus 2 määrab: „Endiste koguduste päralt olevad kihelkonna- ja abikoolide hooned ühes kooli inventaariga lähevad vastavate maakonna omavalitsuste omanduseks.“ III osas ülesloetud varanduste likvideerimise viis on ettenähtud § 7., mille järgi kõik asutused ja isikud, kelle käes ükskõik missugusel alusel on olemas ärakaotatud seisuste ja nende asutuste varandusi, peavad need varandused üles ja üle andma vastavatele ministriumidele, linna- või vallavalitsustele nende poolt väljakuulutatud tähtaegadel, ja selle kohustuse mittetäitjad võetakse seaduslikule vastutusele sellekohaste kriminaalseaduste põhjal.

Eeltoodud seaduse sisust järgneb kahtlemata: 1) et see on välja antud avalikkudes huvides ja kõik ses sisalduvad määrused kannavad avalik-õigusliku iseloomu; ning 2) et tema läbi ei looda mingisuguseid eraõiguslikke vahetõid, millede lahendamine võiks ainult tsiviilnõudmise aineks olla (Ts. Kp. S. § 1).

Teiste seisuste hulgas kaotati ära vaimulik seisus ja anti ühtlasi vaimulikkude asutuste hoole all seisvate endiste (peab küll olema „seniste“) koguduste kihelkonnakoolide hooned maakonna omavalitsuste omandamiseks. Üleandmine peab sündima vastuvaidlemata korras ja maakonnaomavalitsusel on õigus üleandmist administratiivkorras toimetada.

Tekib seejuures vaielus küsimuse kohta,

kas kõne all olevat hoonet tuleb lugeda just kihelkonnakooli hooneks, siis ei ole seesugusel vaielusel õigus-küsimuse iseloomu, mis lahendamist nõuaks tsiviilkohtupidamise korras, ning hoone tegelik pidaja, kui ta ei arva seda kihelkonnakooli hoone olevat, võib maakonna omavalitsuse poolt selle hoone ülevõtmise kohta tehtud korralduse üle kaevata administratiivkohtupidamise korras.

Kõik seda arvesse võttes, et arutatavas küsimuses äratähendatud nõudmine kui avalikul õigusel põhjeline ja avaliku õigusliku laadi seaduse teostamise poole sihitud, ei allu tsiviilkohtule.

(Riigikohtu Üldkogu t. nr. 2 — 1926.)

Administratiiv osakond.

Kas Maakonna-valitsus võib volitada üht oma liiget teostama järelevalvet kõigi maakonna-, valla- ja alevivalitsuste tegevuse seaduslikkuse üle omavalitsuse järelevalve ja teistes eriseadustes Maakonna-valitsuse peale pandud piirides?

Vastus eitav.

Omav. aj. Järelevalve Seaduse (R. T. nr. 78 — 1919) järele teostab järelevalvet valla- ja aleviomavalitsuste tegevuse seaduslikkuse üle Maakonna-valitsus, kuna sama seaduse § 3 järele järelevalvet linna ja maakonna omavalitsuste tegevuse seaduslikkuse üle teostama on õigustatud sise-minister, kas isiklikult või oma esitajate kaudu. Seesugust õigust ei ole Maakonna-valitsusele selle seaduse põhjul antud, Veel vähem on asutusel ja ametnikkudel lubatud avalik-õiguslikke kohustusi ja õigusi volituste kaudu teistele edasi anda. On seadus Maakonna-valitsuse peale pannud järelevalvet valla- ja alevi- omavalitsuste tegevuse seaduslikkuse üle, siis ei tohi ta sellest kohustusest ennast vabastada sellega, et ta mõne oma liikme volitab tema eest seda järelevalvet teostama. Niisugune teguviis sarnastub oma ametikohustuste mitte-täitmisele.

(R. Adm. t. 657 I — 1926)

Kas õllemüügi kohtade arvu ja asukohta kindlaksmääramine maakondades ja alevites sünnib iga aasta sellekohase Maakonna-nõukogu otsusel?

Vastus eitav.

Õllevalmistamise- ja Müügiseaduse (R. T. nr. 27 — 1921. a.) § 24 järele kuulub õllemüügi kohtade arvu ja asukohtade kindlaksmääramine maakondades ja alevites kohaliku Maakonna-nõukogu kompetentsi, kuid isiklikkude müügilubade andmine oleneb Aktsiisivalitsusest. Nimetatud seaduse määrusest ei saa järeldada, et õllemüügi kohtade arvu ja asukohta kindlaksmääramine sünnib iga aasta sellekohase Maakonna-nõukogu otsusel. Järjekult tuleb sellest seaduse määrusest nii aru saada, et Maakonna-nõukogu poolt kord kindlaksmääratud õllemüügi kohtade arv ja asupaigad püsivad seni, kui Maakonna-nõukogu nende suhtes teist otsust ei ole teinud.

(R. Adm. t. nr. 885 II — 1926)

Kas Valla-nõukogul on õigus tema poolt valitud ametnikke enne nende volituste tähtaja lõppu ametist vabastada?

Vastus eitav.

Valla-nõukogu Valimise Seaduse (R. T. nr. 26 — 1921. a.) § 74. on tähendatud, et käesoleva (s. o. Vallan. Val. S.) põhjal valitavate nõukogude ja nende poolt valitud ametnikkude volitused kestavad kuni 1. jaanuarini 1924. a. Sellega on maksma pandud põhimõte, et nõukogude poolt valitud ametnikkude volitused kestavad niisama kaua kui nõukogudegi volitused. Kui valla-nõukogudel õigus oleks nende poolt valitud ametnikke igal ajal oma äranägemise järele ametist vabastada, siis ei oleks nimetatud paragrahvis tähendatud olnud, et ka

ametnikkude volitused kestavad kuni 1. jaanuarini 1924. a. Riigikogu poolt 19. X. 1923. a. vastuvõetud Seadusega nr. 99 (R. T. nr. 123 — 1923. a.) ei ole Vallanõukogude Valimise Seadus mitte ära muudetud, vaid sellega on ainult Vallanõukogude volituste edaspidine kestvuse aeg kindlaks määratud, nimelt kolmeks aastaks, arvates 1. jaan. 1924. a. Ei ole seaduses kusagil ettenähtud, et Vallanõukogul õigus on tema poolt valitud ametnikke enne nende volituste tähtaja lõppu ametist vabastada.

(R. Adm. t. nr. 995 I — 1926.)

Kas riigi mõisate rentnikkude rendi võlg kuulub sissenõudmisele vastuvaidlemata?

Vastus jaatav.

B. E. S. § 4042 märkus 1 järele kuuluvad riigimõisate väljaandmisel tekkinud vahekorrad riigi ja rentniku vahel lahendamisele Balti kuberman. riigimõisate Valitsemise Seaduse (V. S. K. VIII k I j.) alustel ja et selle Seaduse § 67. ja 68. järele kuulub rendi võlg sissenõudmisele vastuvaidlemata korras. Rendivõla sissenõudmiseks ei ole Põllutööministeeriumil tarvis pöörduda Siseministeeriumi poole, vaid otsekohe kohaliku jsk. politsei ülema poole, sest kubermangu-valitsus tegutses säärastel juhtumustel kohaliku politsei ülemusena, kuna meie maksva politseikorralduse seaduse järele vastuvaidlemata korras sissenõudmiste asjus võib otsekohe pöörduda kohalikkude politsei-asutuste poole ega ole sugugi tarvis Siseministeeriumi kaudu neid asju algatada.

(R. Adm. t. nr. 644 I — 1926.)

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 35.

Tellimise hind: 450 mk. aast. (8 nummert).
Üksik number 60 mk.